RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 58.

Lördagen den 8 maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

Herr talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlålande n:o 146, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar, samt tre i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till:

Herr Odqvist, som yttrade: Herr talman! För den, hvilken i likhet med mig håller mycket på äganderätten, är det svårt att öfvergå till den af motionärerna föreslagna besittnings- och arrendeprincipen. Vid de beslut rörande arrende, som redan 1874 fattades och sedan upprepade gånger förnyades, har Riksdagen gått ut från den meningen, att mindre kronoegendomar, som gåfve en lägre inkomst än 200 kronor, hvilket belopp sedermera höjts till 300, 400 och senast 600 kronor, icke lönade sig att utarrendera, då förvaltningskostnaderna blefvo för höga, och ha dessa egendomar i allmänhet försålts. Om nu enligt motionärernas förslag en mängd smålägenheter skola utarrenderas, och på sätt motionärerna föreslagit syn och förvaltning af dessa skall ske genom nämnder — ja, en motionär af den så kallade Lindhagenska gruppen har ju föreslagit, att till och med dessa mindre lägenheter skulle af staten bebyggas — är det klart, att förvaltningen af dessa mindre lägenheter skulle kosta så mycket, att det icke skulle bli någon nämnvärd inkomst för staten. Detta finge man dock i alla fall ej hålla så mycket på, såframt man med säkerhet kunde vinna det resultat, motionärerna afsett, nämligen att få arrendatorer till dessa lägenheter. Men jag tror icke, att detta lyckas. Jag tror, att det allmänna medvetandet

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

i landet är sådant, att en person, då han lägger sig till med en lägenhet på landet, vill hafva den med full äganderätt.

Nu är den motion, som väckts af herr Staaff — och i öfverensstämmelse därmed yttrade sig också herr Schotte i dag — icke redigerad som motsvarande motion förlidet år, utan den är hållen i en mera moderat form, och nämnda anförande af herr Schotte bar också prägel af moderation. Men den ståndpunkt, som intagits af motionärerna från det andra hållet, hvilka utesluta all äganderätt, äfvensom af de reservanter från statsutskottet, som intagit den ställningen, att de icke vilja hafva det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt i år, kan jag ej gilla. Ty nog är det bättre att få den af Kungl. Maj:t föreslagna formen för utvecklandet af den mindre egnahemsrörelsen än att ställa sig helt och hållet afvisande mot Kungl. Maj:ts förslag.

Då nu så många förslag utaf Kungl. Maj:t i år framlagts rörande arrenderätt, äganderätt, tomträtt och nyttjanderätt, håller jag före, att vi borde först några år försöka, hvad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit, och se hvad vi kunna vinna därmed, innan vi skrifva till Kungl. Maj:t och begära vidare försök i denna sak. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag oförändradt.

Vidare anförde

Herr Schotte: Jag är den föregående talaren tacksam för den förståelse, han i det stora hela visat denna fråga, ehuru han inför den form, som frågan fått i den af liberala samlingspartiet framlagda motionen, anser, att statsutskottets förslag för närvarande borde bifallas. Det är emellertid, såsom framgår af hvad förut yttrats, fråga om att alternativt få fastställdt ettdera af dessa upplåtelsesätt.

Då jag varit i tillfälle att alldeles nyss taga del af några uppgifter från England i förevarande afseende, upptagna i en af »Emigrationsutredningen» utgifven skrift af professor Gustaf F. Steffen, skall jag nämna ett par siffror därifrån. I en engelsk kommitté, som satt mellan åren 1888 och 1890 förklarade man, att all äganderätt, hur som helst beskaffad, vore beträffande små jordlägenheter att föredraga framför arrende samt att det icke var nödvändigt att anlita någon tvångsmakt och att frågan hade nationell betydelse framför allt såsom ett medel för betryggande af äganderätt i allmänhet. Ett omslag i dessa uppfattningar inträffade emellertid framför allt genom lord Carrington, hvilken kan sägas ha gifvit den engelska småbrukslagstiftningen dess närvarande karaktär. Genom sin ställning såsom chef för jordbruksdepartementet har Carrington i sina händer förvaltningen af kronodomänerna. Redan mellan april och oktober 1907 förvandlade han 3,000 acres eller 1,215 hektar till småbrukslägen-

heter genom utarrendering, ty enligt lagen af 1907 får statens jord icke säljas men väl utarrenderas för småbruksändamål. Den nämnda lagen af 1907 har medfört, att i England och Wales under tiden januari—juni 1908 icke mindre än 20,356 ansökningar för sammanlagdt ej mindre än 126,800 hektar småbrukslägenheter och jordlotter inkommit — under det att under de fjorton åren 1893—1906 af 1892 års lags verksamhet blott 324 hektar af lagstiftningen kommo i småbrukarehänder. Dock uppges det vara svårt att bedöma, hur stor del af ansökningarna gäller jordlotter, men det synes framgå, att det långt öfvervägande antalet ansökningar gäller småbrukslägenheter. Det upplyses ock i detta sammanhang, att endast en mycket ringa procent af ansökarna ådagalägga någon önskan att köpa småbrukslägenheter.

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

De nyss berörda siffrorna, hvilka naturligtvis ej kunna utan vidare öfverföras på förhållandena hos oss, visa oförtydbart, att intresset för förvärfvandet af småbrukslägenheter med arrenderätt är ganska stort i England, och det vore märkvärdigt, om icke förhållandena så småningom äfven i vårt land skulle kunna utveckla sig i den riktningen. Vi ha emellertid, såsom framgår af motionen, och som jag redan i mitt förra anförande fästade uppmärksamheten på, icke ansett oss böra framställa yrkande om annat, än att valfrihet skulle finnas mellan de förevarande båda upplåtelsesystemen. Då det yrkande, jag förut gjort, med hänsyn till affattningen af statsutskottets utlåtande och reservationen kanske ej är fullt tillfredsställande, skall jag, herr talman, be att få göra följande yrkande:

a) *dels* att Riksdagen må besluta, att från och med den 1 januari 1910 o. s. v. lika med statsutskottets förslag — yrkandet innebär sålunda bifall till statsutskottets förslag i motsvarande del —

b) *dels ock* att Riksdagen må besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t etc., i enlighet med herr Starbäcks m. fl. reservation.

Herr Lindhagen: Jag skall först be att få beklaga, att statsutskottet ej ägnat ringaste uppmärksamhet åt punkt 2 i den motion, som jag m. fl. framburit. Där har det yrkats: »beträffande bostadslägenheter: bestämmelser om tomträttsupplåtelser eller eventuellt arrendeupplåtelser, anordnade i hufvudsak på sätt närmare angifvits» eller också att det skulle skrifvas till Kungl. Maj:t om saken. Kungl. Maj:t och äfven statsutskottet hafva sagt, att man möjligtvis i något fall — det förefaller, som om det vore i enstaka fall — kan anordna tomträtt vid upplåtelse af bostadslägenheter. Men härvid är att märka för det första, att redan den omständigheten, att det skall ske endast undantagsvis, ej är mycket löftesgifvande, och för det andra, att Kungl. Maj:t ej framlagt någon plan för dessa tomrättsupp-

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

låtelser. Man har framlagt för Riksdagen förslag till bestämmelser om, huru lägenheter skola upplåtas från kronoparker och kronodomäner skola upplåtas, de förra med arrenderätt och de senare med äganderätt, men på hvilka villkor upplåtelse med tomträtt skall ske, därom har Kungl. Maj:t ej kommit fram med något förslag. Kungl. Maj:t har visserligen på administrativ väg stadgat om tomträttsvillkor för Trollhättefastigheterna, och det principiellt sedt på ett mycket underligt sätt. I öfrigt har Kungl. Maj:t ej fastställt några bestämmelser för tomträttsupplåtelser. Om det nu verkligen skulle bli allvar med tomträttsupplåtelserna, bör det system, staten skall följa, framläggas för Riksdagen, så att denna kan fatta beslut äfven därom. Det framgår ju i själfva verket af denna framställning, att man ej tänker närmare inlåta sig på den saken; och statsutskottet har alldeles förbigått densamma. Statsutskottet borde väl åtminstone hafva sagt, att enligt dess uppfattning Riksdagen ej bör befatta sig med den saken, eller också borde utskottet ha hemställt om en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Detta är sålunda en punkt, som i den stora riksdagsbrådskan är öfverhoppad, men det är nog ej värdt att nu forcera den saken. Jag har upptagit samma fråga i ett annat sammanhang, nämligen i fråga om Trollhättekanalegendomarna. Jag ber därför nu statsutskottet, hvars utlåtande därom ännu icke är inkommet, att det måtte åtminstone i det ärendet antingen med öppna ögon afstyrka eller också tillstyrka hvad jag framställt. Därför skall jag nu bortse från denna lucka i detta betänkande och hålla mig endast till de reservationer, som äro vidfogade statsutskottets utlåtande.

Jag vill nu icke ingå på frågan om äganderätt eller arrenderätt, ty den utdebatterades häromdagen. Jag vill bara återigen betona, att för oss är det likgiltigt, hvad saken kallas. Vi vilja bara, att den, som får en sådan besittning, realiter skall få den bästa möjliga äganderätt, att han skall få behålla det mesta möjliga af sin egendom, och att besittning erbjudes honom på sådant sätt, att icke andra sedan taga den ifrån honom.

Jag har förut framhållit, att den s. k. juridiska äganderätten är mycket ofta en dålig besittningsrätt, medan däremot det system, vi föreslagit, blir en verkligare äganderätt. Det går nog för sig att locka in en person i den juridiska äganderättens garn, hvarvid han, i saknad af kapital, skuldsätter sig genom inteckningar i fastigheten, så att han faktiskt ej rår om egendomen, men får betala skatt åt dem, som hafva inteckningar däri ända upp till skorstenen, som det heter. Den egentliga innebörden af den juridiska äganderätten är alltså särdeles ofta den, att man slafvar under en annan, åt hvilken man skall betala räntor.

Jag vill nu be att få yttra några ord rörande skillnaden mellan de två reservationer, som finnas vidfogade statsutskottets

utlåtande. I den ena reservationen, som är gjord till förmån för den af mig m. fl. framlagda motionen, har det yrkats, att dessa kronolägenheter skulle upplåtas endast med det slags äganderätt, som vi anse för den bästa, och som kallats för arrenderätt med optionsrätt. Hvad däremot den andra reservationen beträffar, hvilken afser att man skall använda båda slagen af besittning, eller, såsom herr Schotte uttryckte det, att det skall bli fri täflan mellan de båda systemen, måste jag för min del motsätta mig detta, och det af två skäl.

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

För det första kommer ju upplåtelse med fri äganderätt att äga rum från alla enskilda fastigheter i landet. Det blir sålunda en oerhördt stor omfattning af sådan jord, på hvilken det icke blir fråga om att få egnahemslägenheter på andra villkor än med hittills varande äganderätt. Under sådana förhållanden anser jag, att det icke kvantitativt taget blir jämnt spel, därest också dessa få fastigheter, som kunna erhållas från staten, få upplåtas med fri äganderätt; utan böra dessa förbehållas åt det andra systemet, så att man får se hur detta verkar.

Vidare blir denna fria täflan, i fråga om statsjord mellan juridisk äganderätt och ett nytt system, äfven ur andra synpunkter lätt en illusion. Om det nu skall på statsjorden bli fri täflan mellan de båda systemen, så blir följden den, att detta nya institut, hvilket ännu ej funnits för statsjord och därför måste inarbetas och omsorgsfullt kringgärdas med sina särskilda bestämmelser, bland annat i kreditafseende, icke kommer att stå sig i täflan med det andra institutet, utan råkar i en ojämn täflan, i hvilken den juridiska äganderätten, som har allt förspändt för sig både i sinnena och i kreditanstalterna, kommer att afgå med segern; och ämbetsmännen komma sedan och säga: »Om någon kommer och vill ha arrenderättt, så får han det; men det har ingen kommit». Nej, vill man hafva in detta system på statsjorden, så måste alla krafter läggas uteslutande på detta och bana väg för detsamma.

Jag kommer så till det hufvudsakliga skälet, hvarför jag håller före, att statsjorden bäst användes till sådana arrenden, hvarom här är fråga; och det är, att med det system, som statsutskottet antagit, nästan hela statsjorden kommer en bättre situerad klass af arbetare till godo, jag kan säga den så kallade hemmansägareklassen, hvilken är van vid den juridiska äganderätten, och hvilken har större resurser. Det är dennas söner och anhöriga, för hvilka förslaget på sätt och vis tillkommit; det är de, som nu vilja lägga under sig denna statsjord liksom kapitalistklassen sträfvat att komma åt statens skogar, grufvor och vattenfall. Men alla dessa stackars fattiga människor, som icke hafva något att komma med, som äro utan alla tillgångar, och som bara längta efter att få komma åt en jordtorfva snart sagdt hur som helst, för dem har man ej något i skäppan. *De* fråga

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

absolut icke efter den juridiska äganderätten, utan äro synnerligen tacksamma, om de slippa ifrån alla dessa juridiska formaliteter, köpeskillingar och allt som följer därmed. Med andra ord: jag anser, att den statsjord, som här skall disponeras, bör förbehållas för de fattigaste; dessa komma icke i regeln i åtnjutande af någon jord genom Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Jag har ute ifrån bygderna fått många bref om denna sak; och jag skall läsa upp ett från Tåsjö, som jag fått senast. Där skrifver en person så här: »— — — — — Vi äro så glada, när vi fingo se, att kronan har upplåtit jord å kronoparker till fattiga arbetare att bosätta sig och odla jorden, hvilket skall bli till välsignelse för både land och rike och till stor glädje för många att få egen torfva att gräfva i. Nu vilja vi bedja eder om upplysning om hvem vi skola vända oss till, för att få in en ansökan till att få börja på en kronopark. — — — — — — —

Arbetaren N. P. Löfström
med många kamrater.»

Det är åt sådana människor som dessa lägenheter verkligen borde sparas, människor som veta, att de, utan att hafva att betala någon köpeskilling och dragas med de formaliteter och stora framtida utgifter, som följa med dessa små hemman, hvilka skola skaffas med full äganderätt, genast kunna slå sig ner här och börja att arbeta af hjärtans lust och på det sätt, som de hafva tillfälle till. Detta har jag sett många exempel på bland arbetare, som slagit sig ned på kronoparker. De fråga icke det bittersta efter den juridiska äganderätten. Herrarna skola icke alls föreställa sig, att det är något som är inneboende i den svenska folkkaraktären att icke bruka jord utan full äganderätt. Sådant är rotfast i hemmansägareklassen; men huru många af Sveriges innebyggare få icke bruka jord utan äganderätt och utan tanke att någonsin få äganderätt till någon jord!

Det skall bli intressant, när vi komma till behandlingen af en motion, som äfven jag har underskrifvit, och som åsyftar att bereda självständig besittningsrätt åt alla dessa småbrukare, som kommit under främmande herravälde, och som nu slafva i en oviss och osäker ställning, det skall blifva intressant, säger jag, att se hur stort intresse det här finnes för att dessa småbrukare skola få detta, som här i kammaren anses vara det enda som är värdt att ge åt småbrukare. Vi ha föreslagit, att dessa småbruk skola aflösas, så att brukarna få en självständig ställning. Jag undrar, om det blir många af denna kammares entusiaster för en fri och självständig ställning för småbrukare, som skola vara med härom. Jag tror icke det blir så många; man kan nog räkna dem på fingrarna.

På dessa grunder, herr talman, och då jag anser att den för småbruk lämpliga kronojord, som ännu finnes kvar, icke bör

användas för den bättre situerade klassen arbetare, utan för de fattigaste arbetarne, ber jag att få yrka bifall till herrar Thorssons och Rydéns reservation.

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

Herr *Carlsson* i Malmberget instämde häruti.

Herr Gripenstedt: Herr talman! Jag vill icke följa herr Linders exempel att replikera en replik, som föll för några dagar sedan. Hvad han sade på förmiddagen fattar jag emellertid icke annorlunda, än att han med åberopande af vissa exempel ville drifva den satsen, att småbrukare, som med full äganderätt förvärfvat sig ett eget hem, i allmänhet skulle ha en tröstlöst dålig ekonomisk ställning. Emot detta vill jag inlägga en gensaga och tror, att erfarenheten därvidlag skall gifva mig rätt.

Herr Lindhagen lofvade att icke ånyo upptaga principdebatten om äganderättens eller den stadgade besittningsrättens företräden, men han höll knappast sitt löfte fullständigt och han införde till och med en ny synpunkt i frågan. Han ville göra liksom en klasskillnad mellan de statens upplåtelser, som lämnas åt rent obemedlade under besittningsrätt, och de som ske åt hemmansägaresöner eller andra arbetare med någon förmögenhet under äganderätt. Jag anser fortfarande, att bägge slagen af upplåtelser äro fullt berättigade och att de mycket godt kunna trifvas tillsammans, på sätt reservanterna föreslagit. Jag instämde i förmiddags, i anslutning till hvad jag anförde häromdagen, i herr Schottes yrkande, och med den ändring däri, som herr Schotte gjort i kväll, är jag för min del fullkomligt tillfredsställd. Jag ber att få yrka bifall till detta yrkande.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren inlade en gensaga gentemot herr Linders polemik i dag emot hvad som för några dagar sedan sagts i en liknande fråga som denna. Jag hade då icke tillfälle att deltaga i kammarens förhandlingar, och om jag i dag skulle komma in på samma stråt, där herrarna voro då, så får det väl närmast tillskrifvas den omständigheten, att det är två nästan likadana ärenden, som kommit till behandling med ett par dagars mellanrum. Man kan ej gärna behandla den föreliggande frågan utan att komma in på principen om äganderätts- och för öfrigt besittningsspörsmålet i dess helhet. Då jag i denna reservation yrkat afslag på Kungl. Maj:ts proposition, så har det skett, icke därför att jag är motståndare till egnahemsrörelsen, utan därför att jag icke har samma förtroende till den, *såsom den för närvarande bedrifves*, som en hel del människor tyckes ha. Man har helt enkelt gjort denna fråga mer eller mindre till en modefråga, och bara man säger »eget hem» är allt klappadt och klart; för det kan man offra åtskilligt. Det är den uppfattningen, som jag för min del

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

icke kan vara med om. Jag är lifligt intresserad af, att vi skola få egnahemsfrågan löst, men jag är mycket rädd för, att vi kunna skada egnahemssträfvandena, så att det goda, som ligger förborgadt i denna tanke, en vacker dag skall komma på skam, och folket ej vilja ha de egna hem, som vi söka bereda dem. Det är *en* synpunkt på denna fråga.

En annan synpunkt är den, att den föreliggande motionen i ytterligt hög grad utvecklar den hittills följda principen, att vi skola sönderstycka statens kronoegendomar för att lämna ut dem med full äganderätt till alla, som vilja och kunna köpa. Den uppfattningen kan jag för min del inte gilla. Ty så länge det finnes tillräckligt med jord i privat ägo att sönderstycka till mindre brukningsdelar, synes det mig, att det icke skall vara nödvändigt att sönderstycka statens kronodomäner i den omfattning, som man faktiskt skall komma att göra, om Riksdagen går in på att bifalla det förslag, som innebäres i Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition. Jag har aldrig kunnat riktigt fatta den jordpolitik, som går ut på, att staten skall låna sina medborgare pengar för att sedan taga tillbaka dessa pengar för en jord, som staten har. Jag tycker, att förmedlingen mellan enskilda och staten kan arrangeras på det sättet, att personen i fråga tillförsäkras tryggad besittningsrätt till jorden mot erläggande af en viss jordränta, samt att jordinnehafvaren garanteras ersättning för de jordförbättringar han eventuellt kan nedlägga, men som förhindrar att den oförtjänta jordvärdestegringen tillfaller innehafvaren af jorden utan låter denna bibehållas åt staten. I så måtto har denna fråga stor betydelse för landsbygden likaväl som för städerna, fastän kanske icke i lika hög grad för landet som för stad. Ty det är naturligt, att om staten bygger en järnväg genom en trakt, så stiger värdet på marken å ömse sidor om denna järnväg intill ett visst afstånd därifrån. Om nu staten uppe i Norrland har några större domäner, och dessa under hand sönderstyckas och lämnas ut med full äganderätt till ett antal personer, då frågar jag mig: Hur går det då, om staten genom dessa trakter skulle börja bygga låt oss säga inlandsbanan? Detta är ju en banbyggnad, som tillkommer genom alla samhällets medlemmars bidrag, ty den måste byggas på alla till samhället skattskyldiges bekostnad. Nåväl, efter denna jordvärdestegring, som järnvägen för med sig, är det innehafvaren af jorden, som tager vinsten af stegringen, men vi andra få fortfarande förränta statsbanan, som icke bär sig. Jag tycker, att detta är en möjlighet, som man också kan taga i beaktande vid ett tillfälle som detta, och det är en synpunkt, som verkligen icke får lämnas åsido. Ty likaväl som man ropar på att den oförtjänta jordvärdestegringen skall stäfjas i städerna, likaväl bör det ske på landet.

Nu förstår jag så innerligt väl, att denna min uppfattning

icke delas af så många i denna kammare, men jag har en känsla af, att denna tanke måste bryta sig fram, och för en tillfällig förbättring i sträfvandet för egnahemsfrågans lösning kan jag dock icke afstå från de framtida fördelar, som ligga i den uppfattningen jag har. Jag ämnar icke bara därför, att det ligger före ett förslag till omorganisation af egnahemsfrågan, vara med om att bifalla hvad som för tillfället föreslås. Jag har den uppfattningen, att de egendomar som staten för närvarande ha, dem skola staten så litet som möjligt afstå från att öfverlämna till annans fullständiga äganderätt, när staten kan utlämna dem på sådana villkor, att medborgarna där i fråga om sitt förvärf och sin utkomst kunna ha mycket mera och mycket större säkerhet vid besittningen, än hvad fallet är med exempelvis arrendatorer hos jordägare under nuvarande omständigheter. Och de kunna äfven få betryggande säkerhet, som till och med kan komma deras arftagare till del. Så kan man ju arrangera med denna fråga. Man behöfver ju icke precis tänka sig, att jordupplåtelse med nyttjanderätt eller med garanterad nyttjanderätt nödvändigtvis behöfver innebära i sig denna svaga och osäkra ställning, som man gärna vill inlägga i den blotta nyttjanderätten. Jag hörde af en af landets, som jag tror, mera framstående agronomer, att af de under fjolåret premierade jordbruken var det icke mindre än 14 procent, som brukades af arrendatorer, och det tror jag icke han yttrade af någon särskild kärlek till nyttjanderätten, men han sade det, att han i sanningens och rättvisans namn måste tillstå, att så verkligen var förhållandet. Härmed aftrubbade han enligt mitt sätt att se saken åtskilligt af den gamla motviljan mot detta sätt att bruka jorden. Därjämte är det ju icke precis utan sin betydelse, om man genom en sådan upplåtelseform som nyttjanderätten kan gifva människorna möjlighet att under billigare betingelser komma i besittning af jorden. Ty det är naturligt, att om man lämnar ett stycke jord till en medborgare och säger, att han på viss bestämd tid skall icke allenast betala den vanliga jordräntan, utan äfven det kapital, som man anser att jorden representerar i värde, erlägga det i kontanta pengar, det är då naturligt, säger jag, att denna person kan bli pressad öfver höfvan, så att han till slut möjligen icke kan anse sig gå i land med företaget.

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

Önskar man verkligen framgång åt egnahemsträfvandet, så tror jag att denna framgång bäst garanteras genom att man räknar ut, huru människorna på billigaste sätt skola bli satta i tillfälle att bruka jorden och att man för detta ändamål skaffar några bestämmelser, som garantera att de förbättringar, som dessa brukare nedlägga på jorden, tillkomma dem eller deras rättsinnehafvare.

Jag har på dessa grunder icke kunnat gilla utskottets yrkande och ber att med dessa korta ord få yrka afslag på utskottets

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

framställning och bifall till den reservation, som jag tillsammans med herr Rydén afgifvit.

Med herr Thorsson förenade sig herr *Lindberg*.

Herr Olsson i Älfdalsåsen: Herr talman, mina herrar! Herr Schotte yttrade i sitt första anförande på förmiddagen, att frågan om upplåtelse af egnahem från kronoparker i de sex nordligaste länen vid innevarande riksdag, som han hoppades, funnit en lycklig lösning. För min del ber jag att här få uttala en annan uppfattning. Jag anser, att denna fråga hade fått en lyckligare lösning, om båda vägarna hade stått öppna, så att det *dels* lämnats personer tillfälle att genom arrende komma i åtnjutande af dessa egnahemslägenheter, *dels äfven* lämnats öppet för dem, som så önskat, att med full äganderätt förvärfva dessa lägenheter. I den debatt, som föregick detta Riksdagens beslut, uttalade sig flera ledamöter här i kammaren för upplåtelse under arrende, hvilka uppträdde med anspråk att tala å småbrukarnes vägnar och att känna, hvilka önskemål som förefunnes bland folket i detta hänseende. Jag gör äfven anspråk på att känna folket och ha beröring med folket, åtminstone med det folk, som bygger och bor i Dalom, och det vågar jag påstå, att där åtminstone den allmänna meningen är den, att äganderätten är det bästa och det tryggaste för dem, som vilja komma i åtnjutande af egnahem och få en bit af den svenska jorden att odla och bygga på.

Jag var hemma för någon tid sedan, efter det den kungliga propositionens innehåll blifvit bekant, så att man visste, under hvilka villkor dessa odlingslägenheter skulle upplåtas på kronoparkerna, och många af dem, som möjligen skulle vilja begagna sig af dessa odlingsmöjligheter i min hembygd, uttalade då denna tanke: Här skola vi underkasta oss långa värnpliktsöfningar för fosterlandet, men när vi väl ha fullgjort dessa våra plikter och skyldigheter, då sätter icke fosterlandet så stort förtroende till oss och så stort värde på oss, att vi kunna vara värdiga att med flit och sparsamhet och ett par kraftiga armar förvärfva oss, om vi så kunna, ett eget hem på den svenska jorden. Ja, de sade till och med: Vi strunta i Sverige, vi resa till Amerika. Där ha vi bättre möjligheter och utsikter att kunna få ett eget hem och kunna få odla och bruka jorden.

Jag har velat uttala dessa tankar, men på samma gång vill jag äfven tillkännagifva, att jag kommer att ansluta mig till den reservation, som vid detta betänkande blifvit anförd af herrar Starbäck, Ekman, Byström, Ström och E. A. Nilson, sådan densamma nu blifvit af herr Schotte formulerad, enär jag anser, att en utredning bör komma till stånd för att det må beredas möjlighet på båda vägarna, såväl genom arrende som

genom full äganderätt, för dem som så önska att förvärfva sig dessa egnahemslägenheter.

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

Herr talman, jag ber sålunda att få ansluta mig till det yrkande, som framställts af herr Schotte i hans nu hållna anförande.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Denna fråga om jordupplåtelse antingen under full äganderätt eller under arrenderätt debatterades för några dagar sedan mycket länge i kammaren. Nu är samma fråga ånyo före och det lär väl bli en mycket långvarig debatt äfven nu, antar jag. I det uttalande, jag då hade, framhöll jag, att jag för min del ansåg, att äganderätten har stora företräden framför besittnings- eller nyttjanderätten, och jag har fortfarande den åsikten, att, såvidt jag känner till, äganderätten är mera eftersträfvansvärd än arrenderätten. Då nu detta förslag, som ligger före och är tillstyrkt af utskottets majoritet, möjliggör för mindre bemedlade att köpa jordlägenheter, lämpliga för egna hem, så är det naturligt, att jag önskar att äfven detta förslag måtte antagas.

Herr Thorsson har i sin reservation yrkat afslag på det föreliggande förslaget. Då emellertid detta äger betydande företräden framför de bestämmelser, som för närvarande gälla, undrar jag, huruvida kammaren kan följa honom i hans afslagsyrkande. Det är väl ändå skäl att taga ett förslag, som innebär en förbättring i hvad som för närvarande gäller, äfven om man icke kan få sina önskningar fullt tillgodosedda.

Herr Thorsson säger, att han icke kan förstå hvarför staten först skall sälja jord och sedan låna pengar till köparen af denna jord. Ja, det kan nog vara möjligt, att en sådan fråga måste framställa sig. Om det förhölle sig så, att den, som arrenderar en dylik lägenhet, finge fritt bebygga den så, som han själf önskade, så är det naturligt, att det vore billigare och förmånligare att arrendera än att köpa. Men den som köper en jordbit och får fritt disponera den och bygga efter behag, han kan naturligtvis göra besparingar, så att han kan verkställa afbetalningar på köpesumman och därigenom bilda ett eget hem. Detta framhöll jag sist och jag kan icke underlåta att nu ånyo framhålla det.

När emellertid herr vice talmannen med flera i en motion framställt yrkande om att vid sidan af denna äganderätt äfven skulle införas möjlighet för arrende eller besittningsrätt, så anser jag, att efter den reservation, som är afgifven af herr Starbäck med flera och som blifvit ytterligare formulerad af herr Schotte, någon särskild fara för Andra Kammaren att biträda detta förslag icke borde förefinnas. Och hvarför? Jo, därför att äfven Kungl. Maj:ts förslag i detta yrkande tillstyrkes att antagas. Jag får säga, att om jag, under det jag satt i utskottet och denna fråga

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

där behandlades, haft full klarhet om, att en sådan reservation skulle framkomma, så är det mycket möjligt, att jag icke haft så mycket emot den. Nu blef den emellertid icke allvarligt debatterad. När den icke omintetgör det kungliga förslaget, kan det ju vara skäl att man får göra ett försök äfven på det sättet. Det uttalades i kammaren i onsdags från landtmannahåll, att äganderätten är det förnämsta och bästa, men då man ser, att dessa motionärer, bland hvilka befinna sig icke mindre än tre landtmän från skilda delar af landet, ha en annan uppfattning, och då man äfven här uttalar, att på vissa orter man önskar besittningsrätt under tryggare former än hittills och till och med föredrar en sådan upplåtelseform framför äganderätt, så vore det väl icke farligt att, som motionärerna begära, göra ett försök. Utskottet har gifvit motionärerna rätt, då dessa påstå, att vid sidan af äganderätten det kanske är väl så bra med besittningsrätten; men den tillsyn å dessa lägenheter, som staten får underkasta sig, om de upplåtas under arrende, skulle, anser utskottet, medföra dryga kostnader. Det tror jag också, att den kommer att medföra, så att det är möjligt, att man framdeles får öfvergifva denna upplåtelseform, äfven om man nu först gör ett försök.

Jag skall be att få uppläsa några rader ur herr vice talmannens med fleres motion i denna del, och då jag läst detta, tycker jag, att man måste vara ofantligt ogen, om man icke skulle tillåta åtskilliga representanter med annan uppfattning än ens egen att få sin vilja fram och göra det försök, som här ifrågasättes. Det heter på sidan 6 i motionen, sedan det lämnats en redogörelse för dessa frågor: »*De bägge upplåtelseformerna, äganderätt och tryggad besittnings- eller arrenderätt i anslutning till hvad förut yttrats, synas oss därför böra antagas att förekomma vid sidan af och i fri täflan och fritt val med hvarandra. En allmän kolonisation af domänerna måste vara hufvudsyftet. Den lämpligaste formen för upplåtelser för denna kolonisation må i viss grad bero af erfarenheten. Visar det sig, att den af oss här förordade tryggade arrenderätten blir mycket begärlig, lärer denna arrenderätt också, hvad nu ifrågavarande lägenheter å kronodomänerna angår, komma att alltmer blifva föredragen framför äganderättsupplåtelserna. Visar det sig däremot, att äganderätten, allena eller hufvudsakligen, kan åstadkomma den kolonisation, som är målet, blir ju det af oss förordade arrendesystemet inskränkt till sin användning eller icke alls användt. Några vådor af att under här föreliggande och förväntade förhållanden låta erfarenheten bli domare, torde icke förefinnas, då någon massupplåtelse under den närmare framtiden ej kan förväntas.*» Jag för min del kan icke finna något enda ord att invända mot ett sådant utttalande, det får jag ärligt erkänna. Då åtskilliga representanter från städerna anse denna upplåtelseform vara den rätta och de få hjälp från

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

många landtmannarepresentanter äfven i motionsväg, så erkänner jag, att det icke är möjligt för mig att inse, hvarför icke detta försök skulle göras, så mycket mer som vi för ett par år sedan antagit en lag, enligt hvilken Sveriges jordägare ha rätt att på 50 år upplåta sin jord åt hvem det vara må. Den enskilde jordägaren har således denna rätt, och då är frågan blott, huruvida man ej skall utreda, om staten kan på detta sätt sönderdela sin jordegendom på ett och annat ställe för att upplåta den med arrende eller besittningsrätt på låt oss säga 50 år.

Det kan låta, som om jag här hade en annan åsikt än inom utskottet, men jag vill erinra, att jag icke så mycket hunnit deltaga i den förberedande behandlingen af dessa ärenden inom utskottet, som jag skulle gjort, om jag icke varit upptagen på annat håll. Hade jag haft tillfälle därtill, är det icke omöjligt, att jag befunnit mig bland dessa reservanter, där herr Starbäck står främst. I hvarje fall lär det icke bli någon skrifvelse i år, tar jag för gifvet, ty Första Kammaren bifaller väl utskottets förslag oförändradt. Under sådana förhållanden vill jag endast uttala, att, för den händelse denna fråga anses böra utredas, det väl är allt skäl att en ordentlig utredning kommer till stånd, och att man äfven ser till, att statens kostnader för besiktningar af de kolonier, som skulle uppstå på landet, icke bli för dryga. Man behöfver nämligen icke, såsom på kronodomänerna, hålla den ena synen efter den andra, utan det kunde vara nog med en vid början och en vid slutet af upplåtelsetiden, och det skulle medföra ganska måttliga utgifter. Om det skulle bli en sådan tillsyn, som för närvarande äger rum på större och mindre kronodomäner, så vore detta att beklaga, ty då finge staten vidkännas så stora utgifter, att det vore bättre att skänka bort jorden till dem, som förmå bebygga densamma. Vi ha redan beslutat, att, för den händelse någon fått bygga ett hus på en kronodomän och detta förhållande konstateras vid uppskattning — arrende- eller saluvärdering — af dessa egendomar, denna person har rätt att köpa den jord, hvarpå huset är uppfördt. Då är det naturligt, att, om så beskaffade jordområden, som här är ifrågasatt, upplåtas under arrende, vederbörande arrendator vid arrendetidens slut får samma rätt, därför att han uppfört egna hus på området. Jag har af landstinget haft förtroendet att tillsammans med domänintendenten vara uppskattningsman för jordbruksdomäner inom Vartofta fögderi, och jag har därvid gjort den erfarenheten, att dessa hus, som ägas af enskilda, i många fall förorsaka värderingsmännen rätt stora bekymmer. Å ena sidan vill man gärna, att ägarne till dessa hus skola kunna bli ägare äfven till det lilla jordområde, där de äro uppförda, men så står det och väger, om det icke skulle bli till skada för egendomen, om denna mark blefve afsöndrad. Det är klart, att man då vill hjälpa den svagare, och så blir marken

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

såld för alltid till husägaren, och det är ju ingen olycka. Men jag har tänkt, att det i den stadga, som gäller för arrende af kronoegendomar, borde föreskrifvas, att arrendator af kronoegendom icke skall hafva rätt att uppföra hus å egendomen, utan att vederbörande domänintendent förut hörts om uppförandet. Sådant är icke föreskrifvet i annan mån, än att arrendator är förbjuden att anlägga nya torp. Men om en arrendator behöfver bygga än här och än där under sin arrendetid, kan knappast domänintendenten eller någon annan göra något däråt. Om bestämmelser kunde gifvas till förekommande af sådant, tror jag, att det vore till fördel äfven för det syfte, som afses med en motion sådan som denna. Jag vill taga ett exempel.

Om det befinnes, att en kronodomän skall koloniseras, antingen med besittningsrätt eller äganderätt, och det finnes en och annan stuga uppförd här och där, så är det klart, att detta lägger hinder i vägen för att få kolonisationen väl planlagd och genomförd. Det är klart, att där denna reglering kommer att ske på ett område, hvarest ett eller annat sådant hus finnes, och Riksdagen sedan medgifver, att husägaren får köpa jordområdet, kommer planen därigenom att förstöras för kolonisationen.

Jag har velat uttala detta för att gifva till känna, att jag icke har något emot den reservation, som af herr Starbäck afgifvits och sådan densamma omformulerats af herr Schotte i hans yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Djursätra, *Räf* och friherre *Fleetwood*.

Herr Jönsson i Slåtåker: Herr talman, mina herrar! Min uppfattning om denna sak är, att man bör låta arrende- och äganderätt i vissa fall gå jämsides med hvarandra och detta på grund af de olika förhållanden som råda i vårt land. Men, mina herrar, låt oss under alla förhållanden ställa så till, att arrendatorerna så fort som möjligt beredas tillfälle att förvärfva »eget hem». Ty eljest tror jag, att hela egnahemssaken blir förfelad.

Min kamrat på Skånebänken, herr Linders, har varit nog vänlig att i dag låta onsdagens stora debatt i frågan passera revy för oss, den har varit gisslande här och där. Jag skall icke inlåta mig därpå. Det må stå för hans räkning. Jag skall dock be att få pointera ett ord, som han nämnde. Han sade, att vi icke böra förkasta teorien helt och hållet. Nej, jag är den förste att vara med om att taga vara på den, ty vi behöfva sannerligen i landtbruket, liksom i alla andra näringar, skörda frukten af vetenskapens arbete. Men en annan sak är, om vetenskapens frukter äro lämpliga. Om de äro det, skall man med

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

nöje taga emot dem, men eljest kan man helt naturligt icke använda dem.

Jag har haft nöjet att tillsammans med herr Linders arbeta i Malmöhus läns egnahemsförening. Jag får verkligen säga, att jag icke känner igen herr Linders där och här. Han är ej lik sig. Kanske beror det på, att han här har en större krets att tala för. Där hemma tala vi för en liten, trängre krets, där det gäller sakens rama allvar. Det är helt andra saker, som där ligga före, det känner nog herr Linders lika väl som jag. Jag skulle kunna upprulla en del taflor därifrån, men vill icke upptaga tiden därmed. Jag har endast ansett det vara min skyldighet att säga ifrån, att den mening, som herr Linders här uttalat, icke är den, som hyllas inom Malmöhus läns egnahemsnämnd och egnahemsförening. Jag har också velat sagt detta, för att herrarna icke på något sätt skola missförstå medlemmarna från Malmöhus län i deras egnahemsverksamhet. Vi ha det icke alltid så angenämt och ha haft många svårigheter och ha mången gång fått tumma på Kungl. Maj:ts förordning och reglemente för att kunna föra saken framåt.

Herr Linders jämförelse med domkyrkohemmanen kom åter i dag igen. Den haltar betydligt. Jag är själf född på ett domkyrkohemman med arrende, men min far afstod från arrendet, så snart lämpligt tillfälle gafs. Nu har jag själf hamnat på domkyrkohemmansarrende igen. Ty hvad gör man ej, då man får af Skånes jord för cirka 12 kronor per tunnland. Med herr Linders är förhållandet ett annat. De angifna höga priserna bero därpå att han bor i Skånes fetaste bygd. Jag tror att den kallas för »smörhålan».

Mot arrendesystemet kan åtskilligt framdragas. För det första äro arrendena, som de nu planeras, ett slags fideikommiss i smått, och jag har tyckt mig märka, att man vill afskaffa fideikommissen.

Jag har en liten erfarenhet på egnahemsområdet. Mången kommer och ber om råd, och jag gifver sådana så godt jag kan. För icke länge sedan skulle en gård försäljas i Skåne. Där finnas 35 torp. Deras innehafvare äro icke fattiga torpare, som göra dagsverken åt andra, utan välbärgade personer. Alla dessa torpare ha gifvit mig uppprag att åt dem köpa deras torp, så att de få disponera sin jord själfva.

Jag har under en följd af år haft nöjet att på uppdrag af Malmöhus läns egnahemsnämnd insyna nybyggda småbruk, och jag får säga, att angenämare uppdrag har aldrig kommit mig till del. Ty det är i själfva verket en stor högtidsdag, när jag kommer, naturligtvis icke därför att jag kommer, utan därför, att jag i regel kommer och säger: Nu få ni pengar, nu hafven ni eder egen jordbit och behöfva icke buga för någon. Att se dessa människor sköta sitt arbete är en lust och glädje, och jag

Ang. åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

får säga, att det är med rörda känslor man far ifrån dem med önskan om tomtebolycka. Men, mina herrar, egnahemsrörelsen har också sina skuggsidor. Jag har märkt några af dem, fastän icke många. Man skall icke tro, att alla duga till att sköta ett eget hem. Det är nog modernt att säga: när jag får eget hem, är allting bra; men man tager storligen fel. Ty en kan vara lämplig att sköta ett egnahemsjordbruk, men en annan är det icke, hvilket för resten är helt naturligt.

En annan sak, som jag anser vara af kolossalt stort värde, är, att vi icke begränsa arealen för egna hem inom en alltför snäf ram. Ty *en* person duger till att sköta två tunnland jord och för öfrigt gå och hjälpa andra, *en annan* kan sköta fem eller tio tunnland. Detta beroende på familje- och andra ekonomiska förhållanden. Jag tror vi göra väl för våra småbrukare, om staten gifver dem ett kraftigt stöd och så säger: var så god nu och sköt er själfva! Sedan skola de icke vara några kelgrisar, utan karlar, som veta att de sitta fast i sadeln och hafva ingen att krusa för. På det sättet få vi välsignelse af småbruksrörelsen i vårt land och den blir till glädje för dem, som arbeta för densamma.

Herr talman, jag finner utskottets förslag vara behjärtansvärdt, men kan äfven vara med om herr Starbäcks m. fl. reservation.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner: 1:o) på bifall till utskottets hemställan, 2:o) på bifall till det af herr Schotte under öfverläggningen senast framställda yrkandet, 3:o) på bifall till den af herr Starbäck m. fl. afgifna reservationen och 4:o) på bifall till den af herrar Thorsson och Rydén vid utlåtandet fogade reservationen. Herr talmannen fann det under 2:o) upptagna yrkandet hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid af herr Branting, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits det under 4:o) upptagna yrkandet, nu blef uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller det af herr Schotte under öfverläggningen angående statsutskottets föreliggande utlåtande, n:o 146, senast framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit den af herrar Thorsson och Rydén vid utlåtandet afgifna reservationen.

Omröstningen utvisade 166 ja och 41 nej, hvadan kammaren bifallit det af herr Schotte under öfverläggningen senast framställda yrkandet.

§ 2.

Ang. utsträckt rätt att utlämna egnahemslån.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande n:o 147, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckt rätt att utlämna egnahemslån samt tre i ämnet väckta motioner.

Mom. A.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. B.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 42, hade herr *Olsson* i Broberg föreslagit, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, efter den utredning, som för ändamålet kunde finnas erforderlig, för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af kungl. kungörelsen den 17 juni 1904 angående allmänna villkor och bestämmelser för egnahemslånerörelsen, att, utan hinder däraf att låntagaren icke hade äganderätt till lägenhetens tomtområde, egnahemslån måtte beviljas husägare, boende å kronan tillhörig mark mot säkerhet, som låneförmedlare bestämde.

Utskottet hemställde, att herr Olssons i Broberg ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnades ordet till

Herr Olsson i Broberg, som yttrade: Herr talman! Såsom herrarne finna, har jag väckt en motion, som statsutskottet behandlat i sammanhang med den proposition, som nu föreligger till afgörande, och har utskottet ansett, att min motion nära sammanhänger med den kungl. proposition vi nyss behandlat och den, som behandlas i detta betänkande. Såvidt jag kunnat förstå, har utskottet ansett, att det af mig åsyftade ändamålet kan vinnas utan att min motion behöfver föranleda till någon Riksdagens åtgärd.

Min motion har blifvit missförstådd af statsutskottet, och

Ang. utsträckt rätt att utlämna egnahemslån. (Forts.)

detta är nog mitt eget fel, emedan jag icke lämnat tillräcklig utredning. Motionen är nämligen framburen på grund af särskilda förhållanden, som förefinnas i Bohuslän. Utefter bohuslänska kusten finnes nämligen ett antal kronoholmar, som bebos af en mångtalig fiskarebefolkning. Denna befolkning sitter på dessa kronoholmar i ett slags tryggad generell besittningsrätt, sådan, att den icke göres dem stridig, men icke sådan, att de hvar för sig hafva någon laglig konfirmation på sin rätt såsom inteckning eller dylikt, utan de sitta där på grund af ett kungligt bref, som tillerkänner dem rätt att därstädes bygga och bo. Det är en generell, för hela denna befolkning utfärdad besittningsrätt, som alltså icke kan tjäna såsom pant för t. ex. egnahemslån. Nu har det emellertid visat sig, att det finnes åtskilliga af dessa fiskare, som hafva sökt få hjälp från egnahemslånefonden för att kunna skaffa sig bostad, men på grund af saknaden af lämpliga bestämmelser för egnahemslånerörelsen, hvarigenom man kunnat gå deras framställda önskningar till mötes, har man med svidande hjärta mången gång måst tillbakavisa dem.

Emellertid har man i detta betänkande sett, att man redan i början, då bestämmelserna om egnahemslånerörelsen kommo till stånd, med hänsyn till särskildt bohuslänska förhållanden, gjort vissa undantagsbestämmelser, hvarigenom de, som sitta på de så kallade Hvitfeldska stipendiehemmanens lägenheter, mot annan säkerhet än inteckning kunna erhålla egnahemslån. De ha af förmedlingsnämnden eller hushållningssällskapet placerats så, att de, som suttit på denna stipendieinrättnings lägenheter, fått ställa personlig borgen för egnahemslån. Nu ha vi tänkt, att då en dylik bestämmelse redan finnes, vore det blott en komplettering, en utsträckning af densamma, som behöfdes, så att de fiskare, som sitta å dessa kronoholmar, skola kunna mot en sådan säkerhet, som förmedlingsnämnden godkänner, komma i åtnjutande af egnahemslån. Jag har därför i den af mig afgifna motionen hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter den utredning, som kunde finnas erforderlig, för Riksdagen framlägga förslag till sådana bestämmelser, att ifrågavarande ändamål vunnes. Jag har låtit min motion mynna ut i en skrifvelse till Kungl. Maj:t därför, att jag icke visste, om det kunde finnas dylika kronoholmar inom andra delar af vårt land än å Bohusläns kust; den saken behöfde undersökas och utredas. Om dylika bestämmelser kunde gifvas, borde de vara sådana, att alla, som bo å sådana holmar ute vid kusten, hvarom jag nu talat, skulle kunna komma i åtnjutande af den förmån, som motionen afser att bereda dem. Jag anser, att Kungl. Maj:t bäst är i tillfälle att kunna utreda denna sak, och det är därför jag, som sagdt, formulerat motionen så, som skett.

Motionen har ju visserligen blifvit afstyrkt, men på grund af

det beslut, som fattades beträffande det näst föregående ärendet, som afsåg just en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i det syfte, som det då gällde, vågar jag anse, att därest kammaren behagade bifalla min motion, skulle detta innebära, att en utredning i det af mig afsedda syftet skulle kunna verkställas samtidigt med en eventuell utredning i det syftet, som kammarens nyss fattade beslut gick ut på. Dessa människor, som bo därute på hafsklipporna, ha ju visserligen sin besittningsrätt tryggad, men den är likväl af den beskaffenhet, att de tekniskt-juridiskt sedt icke kunna få lån af egnahemslånefonden. Jag anser, att man bör söka få denna deras undantagsställning upphäfd, då denna fiskarebefolkning likaväl som andra medborgare i vårt land borde få den hjälp som dessa lån afse att bereda, så att de kunna bygga lägenheter åt sig. Jag känner till denna befolkning såsom varande mycket skötsam, och dess bröd är icke lätt förvärfvadt, utan kanske oftast så hårdt som för ingen annan i vårt land.

Ang. utsträckt rätt att utlämna egnahemslån. (Forts.)

Jag tillåter mig på dessa skäl, herr talman, att yrka bifall till min motion.

Häruti instämde herrar *Wallentin*, *Olausson* och *Åkerman*.

Herr Odqvist: Herr talman! Om den nu föreliggande motionen hade blifvit afgifven efter det de kungl. propositioner framlagts, som just behandla frågor af liknande art, hade enligt mitt förmenande motionen fått en annan formulering och på det sättet kunnat närmare beröras, än hvad nu blifvit fallet. Såsom motionen nu är affattad, tror jag icke, att vare sig utskottet eller Riksdagen kunnat komma till annat resultat än det, som nu föreligger. Jag undrar för öfrigt, om icke det beslut, som fattades i fråga om det närmast föregående ärendet, är af sådan innebörd, att motionärens framställning redan därigenom blifvit besvarad och han tack vare detta beslut kan vinna sitt mål.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment och dels på afslag å samma hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Som emellertid votering begärdes af herr Olsson i Broberg, uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. B) af utskottets förevarande utlåtande n:o 147, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 129 ja mot 68 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 148, i anledning af väckta motioner angående ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.

I fyra särskilda inom Andra Kammaren väckta, till statsutskottets behandling öfverlämnade motioner hade förslag framställts om ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen, hvilka villkor och bestämmelser innefattades i kungl. kungörelsen den 13 juni 1908; och hade i sådant afseende hemställts:

af herr *Byström,* i motionen n:o 1, och herr *Sjöberg,* i motionen n:o 57, att Riksdagen ville för sin del besluta, att senare delen af mom. 2 i kungl. kungörelsen angående förändrade allmänna villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Egnahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger: för jordbrukslägenhet 7,000 kronor och för bostadslägenhet 5,000 kronor;

af herr *Juhlin,* i motionen n:o 14, att Riksdagen måtte besluta, att mom. 2 i kungl. kungörelsen af den 13 juni 1908 angående förändrade allmänna villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Mom. 2. Egnahemslån — — — — — — — — värde. Egnahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger för jordbrukslägenhet 8,000 kronor och för bostadslägenhet 4,000 kronor; samt

af herr *Olsson* i Fläsbro, i motionen n:o 58, att Riksdagen ville besluta sådan ändring i eller tillägg till eller ock förklaring af nu gällande villkor för erhållande af egnahemslån, att sådant lån kunde utlämnas för två eller flera lägenheter, som vore

belägna intill eller kunde läggas i samband med hvarandra mot gemensam inteckning i samtliga lägenheter.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser, för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

Utskottet hemställde,

a) att herrar Byströms och Sjöbergs ifrågavarande motioner icke måtte af Riksdagen bifallas;

b) att ej heller herr Juhlins ofvan omförmälda motion måtte vinna Riksdagens bifall; samt

c) att herr Olssons ofvannämnda motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits

vid *mom. a):*

af herr *Byström,* som ansett, att utskottet bort tillstyrka Riksdagen att för sin del besluta, att senare delen af mom. 2 i kungl. kungörelsen angående förändrade allmänna villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Egnahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger för jordbrukslägenhet 7,000 kronor och för bostadslägenhet 5,000 kronor; och

vid *mom. b):*

af herr *Nilson* i Örebro, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte, med bifall till herr Juhlins motion n:o 14, besluta, att mom. 2 i kungl. kungörelsen af den 13 juni 1908 angående förändrade allmänna villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Mom. 2. Egnahemslån — — — — — — — — — — värde. Egnahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger för jordbrukslägenhet 8,000 kronor och för bostadslägenhet 4,000 kronor.

Efter föredragning af *mom. a) och b)* lämnades ordet till

Herr Juhlin, som yttrade: Herr talman! Jag har i motionen föreslagit, att uti nu gällande bestämmelser rörande låns utbekommande från egnahemslånefonden den ändring måtte vidtagas, att högsta värdet för den lägenhet, som därvidlag kan ifrågakomma, måtte bestämmas till 8,000 i stället för 6,000, såsom det nu är. Jag har i min motion sökt visa, att såsom egnahemsrörelsen hittills bedrifvits, har den, åtminstone hvad Södermanland beträffar, nästan uteslutande bestått i, att en del mindre torp, dagsverkstorp, soldattorp, båtsmanslägenheter och dylika, friköpts. Det är ju godt och väl, och jag har också betonat, tror jag, att man bör sätta stort värde på, att de personer, som förut innehaft dessa lägenheter på arrende eller ock

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

haft besittningsrätt till den på annat sätt, såsom i fråga om soldattorpen eller liknande, där vederbörande fått bo under den tid han tjänat kronan, beredts möjlighet att såsom egna förvärfva dessa lägenheter. Men i själfva verket har man ju därmed icke kommit så synnerligen långt på den väg, som jag tror att statsmakterna afsågo med denna verksamhets befrämjande.

Om man närmare studerar egnahemsfrågan — jag har i min motion gjort en mycket kortfattad historik öfver densamma — framgår däraf, att man i början tänkte sig egnahemslägenheterna så små och obetydliga, att en familj icke skulle kunna lefva på det jordbruk, som där kunde idkas, utan för sin utkomst vara mer eller mindre hänvisad till att söka arbete hos andra. Denna åsikt var ju förhärskande inom Första Kammaren, då den kungl. propositionen uti egnahemsfrågan år 1904 framlades. I denna kammare voro dock åsikterna något annorlunda i den delen, i det att kammaren nämligen beviljade ett något högre belopp än hvad Första Kammaren ville vara med om. Kungl. Maj:t hade, såsom vi veta, föreslagit 6,000 kr. såsom högsta värde å jordbrukslägenhet och 3,000 kr. å bostadslägenhet. Genom sammanjämkning blef det 5,000 kr. för jordbrukslägenhet och samma belopp, som föreslagits, eller 3,000 kr., för bostadslägenhet. Men redan år 1906 fann sig Riksdagen föranlåten att göra ändring härutinnan; högsta värdet å jordbrukslägenhet sattes då till 6,000 kr. och å bostadslägenhet till 4,000 kr.

Nu har man ju arbetat några år och haft tillfälle att se, huru detta har verkat. Inom Södermanlands läns egnahemsnämnd ha, såsom jag omnämt i min motion, under treårsperioden 1905—1907 beviljats lån för 92 jordbrukslägenheter. Med undantag af 20 stycken ha de varit bebyggda. Däraf framgår tydligt och klart, att det är med ytterst stora svårigheter, som man kan åstadkomma så stora jordbruk, att en familj kan lefva därpå uteslutande, för så vidt man måste uppföra nya byggnader, hvilket ju oundgängligen kräfves.

Statsutskottet har nu icke ansett sig kunna bifalla min motion. Jag tycker emellertid, att det är litet vemodigt, att det icke bland statsutskottets ledamöter ens från denna kammare funnits mera förståelse för min framställning, då det endast är en af utskottets ledamöter, som reserverat sig till förmån för min motion. Det synes mig annars själfklart, att man borde kunna påräkna, att någon från denna kammare skulle vara sympatiskt stämd mot förslaget. Vi ha under de senaste dagarna flera gånger haft tillfälle att tala om småbruk och egnahem. Nu är det alldeles klart och tydligt, som också här framhållits, att det finnes åtskilliga egnahemsbrukare, som kunna nöja sig med mindre jordbruk. Det var en ärad talare på skånebänken, som, då han för en stund sedan hade ordet i en annan fråga, med mycken skärpa betonade, att man borde ha en större

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

marginal att röra sig med. Det fanns personer, sade han, som knappast äro lämpliga att sköta 2 tunnland, men det fanns andra, som ovillkorligen kunde kräfva en större areal samt också kunde sköta den. Och då borde det icke vara något hinder för en sådan person att förvärfva en så stor lägenhet, att han kunde med sin familj uteslutande lefva på sitt jordbruk. Nu säger statsutskottet här, att det visserligen finner, att det belopp, som nu är anvisadt för ändamålet, kan vara otillräckligt i betraktande af den utveckling rörelsen fått. Men för det ursprungligen afsedda ändamålet skulle det, antyder utskottet, varit tillräckligt. Det var, såsom jag förut nämnt, först meningen att egnahemslägenheterna skulle ha en obetydlig areal och att deras innehafvare sålunda skulle vara hänvisade att delvis söka sin arbetsförtjänst hos andra.

Ett af de skäl utskottet andragit för afstyrkande af min motion är, att de af Riksdagen anvisade medlen i alla fall visat sig vara så begärliga, att de icke varit tillräckliga för ändamålet. För mig är detta icke något skäl. Vi skola komma ihåg, att denna verksamhet väl icke går ut på att staten skall skänka någonting, utan det är så, att staten endast tillhandagår med erforderliga penningmedel genom att lämna ut så stora belopp i lån, att man kan bygga ett eget hem och försörja sig med sin familj. Jag tror därför, att det är synnerligen väl, om denna kammare åtminstone ville bifalla det yrkande, som jag gjort i min motion, emedan jag tror, att det är alldeles nödvändigt, för så vida denna verksamhet icke skall komma alldeles på afvägar. Det kan icke vara lyckligt för staten att understödja en sådan verksamhet, hvarigenom man kan befara, att det till slut kommer till stånd ett jordbruksproletariat. Man riskerar, därigenom att detta belopp har blifvit satt för lågt, och om personerna i fråga icke kunna reda sig på sitt jordbruk, att följderna af denna verksamhet skola blifva ödesdigra. Jag läste för några dagar sedan i tidningarna referat af ett sammanträde, som nationalföreningen mot emigrationen hade hållit här i Stockholm. Vid detta sammanträde framhölls af åtskilliga talare med mycken skärpa, att staten i fråga om egnahemsrörelsen måste slå in på andra vägar. Man påyrkade till och med så höga belopp å egnahemslån som till 10,000 kronor, och det ansåg man icke för högt tilltaget. Jag förmodar också, att i sinom tid det kommer en framställning i saken från denna förening, hvilken efter hvad jag tror genom sitt arbete för emigrationens hämmande kommit i beröring med personer, som tämligen noga känna förhållandena på det här området. Jag har också under några år arbetat med skapande af småbruk inom Södermanlands län, och jag har funnit, att, om man icke får några ändrade bestämmelser så till vida, att lånebeloppet för jordbrukslägenheter höjes, det är att befara, att denna verksamhet kommer alldeles på sned. Det var

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslåneförelsen. (Forts.)

ju också en bidragande — för att icke säga en afgörande — orsak till, att dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet herr Odelberg mycket skarpt framhöll, att det var en viktig anledning för statens understödjande af denna verksamhet, att man ville hämma den ökade emigrationen; och han framhöll också under debatten åtminstone i Första Kammaren, att det var ganska svårt att åstadkomma en egen jordbrukslägenhet till så stort belopp som 7,000 kronor. Jag tror också, att erfarenheten visat oss, att detta var en sanning och att en höjning af värdet verkligen är af behofvet påkallad. Det är nu, som jag sade, här icke fråga om något annat än att bereda möjlighet för personer att kunna förvärfva sig så stort jordbruk, att de å detsamma kunna föda sig och sin familj. Jag tror också, att skall man lyckas att i någon mån hindra emigrationen till Amerika och utvandringen från landsbygden till städerna och industrisamhällena, så är man nödsakad att vidtaga de ändringar, som jag här framhållit. Om vi tänka oss en ung och kraftig person, som till äfventyrs själf äger en mindre penningsumma eller af föräldrar och anhöriga kan erhålla en sådan till att förvärfva sig en mindre jordbrukslägenhet — icke kan det för en sådan person vara lockande att slå sig ned på landsbygden, om hans jordbruk icke är tillräckligt stort för att han skall kunna lefva med sig och sin familj på detsamma. Svenska staten har ju, åtminstone i mellersta och södra Sverige, inga stora jordarealer att bjuda ut, såsom förhållandet är i Amerika. Där erbjudes invandraren en betydande jordareal alldeles till skänks, men sedan får han naturligen reda sig så godt han kan, och vi veta, att ett stort antal af de svenska emigranterna hafva slagit sig ned på västerns prärier och brutit sig mark. Men hvad svenska staten kan göra, då den icke kan lämna jord gratis, det är att med billiga lån understödja denna verksamhet, och då vi behjärta denna sak, så är jag viss om, att det skall lända fosterlandet till fromma. Jag tror, att vi då hafva utsikt att få en mera lycklig och bärgad arbetareklass, som har hela sitt intresse af att befrämja det bestående och i alla afseenden verka för landets lycka och trefnad.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till herr Nilssons reservation, hvilken innebär ett yrkande om bifall till min motion.

Vidare anförde:

Herr Sjöberg: Herr talman, mina herrar! Då äfven en af mig väckt motion blifvit af statsutskottet i föreliggande betänkande afstyrkt, så hade jag nästan tänkt att, såsom man säger, kasta yxan i sjön och icke försvara motionen, men då jag för en stund sedan genom ett anförande från skånebänken fick mina

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

känslor för egnahemssaken uppvärmda, så tänkte jag, att jag likväl inför kammaren borde anföra de skäl, hvarför jag har framburit denna min motion.

I motionen begär jag, att maximibeloppet å egnahemslån må höjas, för jordbrukslägenhet till 7,000 och för bostadslägenhet till 5,000 kronor. Vi ha af den föregående talaren hört betonas nyttan af egnahemslånerörelsen och med hvilket intresse den omfattats inom vårt land. Den, som har varit med i ett hushållningssällskaps förvaltningsutskott och deltagit i behandlingen af en mängd frågor om egnahemslån, den vet, hur man på alla tänkbara sätt är bunden dels af lagar och författningar med däri lämnade föreskrifter, dels af det reglemente, som hvarje hushållningssällskap utfärdat för egnahemslånerörelsen inom sitt område. Det är ju så, att det kommer än den ena och än den andra skrifvelsen, hvari det frågas: kan jag få ett egnahemslån? Och man skall då försöka hjälpa alla, hvilket mången gång är svårt, emedan den lånesökande icke kan helt uppfylla de för låns erhållande föreskrifna villkoren. Nu förhåller det sig så, att, enligt gällande författning, det till bostadslägenhet får utlämnas egnahemslån från 2- till 3,000 och till jordbrukslägenhet från 4- till 5,000 kronor. Då är det en del hushållningssällskap, som, därför att de tycka, att de icke vilja stå i för stor ansvarighet, anse sig böra i förra fallet stanna vid det lägsta beloppet, 2,000 kronor, under det andra hushållningssällskap gå upp till 3,000 kronor. Samma är förhållandet med afseende å egnahemslån för jordbrukslägenheter: det ena hushållningssällskapet utlämnar dylika lån på 4,000, det andra på 5,000 kronor. När nu en person kommer och söker lån till förvärfvande af en bostadslägenhet, så lämnar man honom vederbörande hushållningssällskaps reglemente och en ansökningsblankett att fylla i. Reglementet föreskrifver i regel, att man skall visa sig hafva köpt den jord, som man ämnar bebygga, äfvensom förete ritningar och kostnadsförslag rörande den blifvande byggnaden. Personen i fråga går sedan hem och gör ansökningen i ordning. Han räknar ut, att så och så mycket kommer virket till huset att kosta och så och så mycket uppförandet af själfva byggnaden. Antag nu, att tomten kostar t. ex. 500 à 1,000 kronor, virket 1,500 à 2,000 och uppförandet af byggnaden ett par tusen kronor. Tomten, materialet och byggnadens uppförande uppgå alltså till sammanlagdt 5,000 kronor. Så kommer han med dessa beräkningar tillbaka till den, som skall förmedla egnahemslånet, och säger: Kostnaden går till 5,000 kronor. Denne skickar ansökningen om lånet till förvaltningsutskottet, men då säger detta: Nej, det där passar icke, det afslås, ty kostnaden får icke gå öfver 4,000 kronor. Ja, redan den, som förmedlar lånet, kan ju säga detsamma, innan ärendet kommer till förvaltningsutskottet. Det där käns ju icke behagligt för lånesökanden, och när han så

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.
(Forts.)

får göra om det hela, så blir det mer eller mindre oriktiga uppgifter, som komma att ligga till grund för de nya beräkningarna. Kostnaden för det hus, han vill bygga, går till 5,000 kronor, inberäknadt tomten. Men nu måste han sätta ned detta värde. Han säger då till byggmästaren, som vill ha så och så mycket betaldt för sitt arbete: För all del, sätt ner er fordran med några hundra kronor. Jag skall nog betala er hela summan ändå, men på förslaget får den icke stå upptagen till hela sitt belopp, ty det får icke gå öfver 4,000 kronor. Samma framställning gör han hos virkesleverantören. Men huset kostar honom faktiskt 4,500 à 5,000 kronor. Detta är nu en anledning, hvarför jag för min del har ansett, att för bostadslägenheter lånebeloppet bör höjas till 5,000 kronor.

Nu har utskottet sagt, eller åtminstone antydt, att de, som söka egnahemslån för uppförande af bostadslägenheter, skulle till en del kunna göra byggnadsarbetet själfva, ehuru utskottet säger, att »utvecklingen gått i annan riktning, ity att enligt hvad utskottet har sig bekant egnahemslånen icke sällan användas

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

för uppförande af bostäder hufvudsakligen genom legdt folk och utan att låntagarna i nämnvärd grad själfva, deltaga i arbetet». För så vidt med detta utskottets uttalande afses, att det icke har varit meningen annat, än att låntagarna själfva till en del skulle hjälpa till att uppföra sina egna hem, så vill jag fråga, om herrarne tro, att det någonsin kommer i fråga beträffande bostadslägenheter, att en arbetare ute på landsbygden är så barnslig, att, om han tänker skaffa sig ett eget hem och för detta ändamålet lånar några tusen kronor, han sedan går som dagsverkare på sitt eget bygge? Nej, det tror åtminstone icke jag. I första hand få vi nämligen tänka oss, att dessa egna hem, såsom det ju också visat sig hittills ha varit fallet, komma att bli förlagda omkring städerna, stationssamhällena och fabrikerna. Om det nu är en arbetare, som lyckats spara ihop ett eller ett par tusen kronor och han fått den tanken, att han skall köpa litet jord och bygga sig ett eget hem, så kan han icke göra detta, om han icke har mera än 2,000 kronor, utan han måste söka ett egnahemslån. De, som söka dylika lån, äro merendels fabriksarbetare och i de flesta fall sådana personer, som icke själfva kunna uppföra en byggnad. Och äfven om de själfva skulle kunna hjälpa till vid byggandet med att bära tegel och blanda murbruk o. s. v., så vore det icke skäl i att de gjorde det, om de hade anställning på en fabrik med en dagaflöning på 4 à 6 kronor. Ännu mindre har en egnahemslånesökande tillfälle att göra detta, om han har familj att försörja, då han ju icke kan undvara sin dagspenning. Under sådana förhållanden är det icke tänkbart annat, än att han nödvändigt måste köpa virket och lega för uppförandet af sitt egnahem.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslåneförelsen. (Forts.)

Så har utskottet påpekat, att »bostäderna, i synnerhet i närheten af större städer och stadsliknande samhällen, understundom uppföras till sådana dimensioner, att de ofta rymma, utom den lägenhet, låntagaren själf skall bebo, jämväl en lägenhet till uthyrning». Ja, för den, som varit med i en egnahemskommitté, är denna sak icke obekant, utan mycket väl känd. När man får en ritning att granska, kan man där finna på nedre bottnen två rum och kök — det är bra! — samt på öfre bottnen ett rum och ett litet kök. — Nej, det kan man icke vara med om, det måste afslås — det är ju icke meningen, att egnahemsinnehafvaren skall få hyra bort någonting! En annan kan för att slippa att ha en visthusbod hafva för detta ändamål upptagit något rum i samma byggnad. Genast är man till reds att säga: han kan hyra bort ett rum, därför afslå vi ansökningen.

Jag för min del har emellertid alltid sett saken i en helt annan belysning. Om en bostadslägenhet af det ifrågavarande slaget bygges och i denna inredes ett rum och ett litet kök i andra våningen, kunna vi ju tänka oss möjligheten af att familjen har en gammal far eller en gammal mor, som få denna lägenhet, därför att man icke vill lämna dem till fattigvården och det kanske icke heller är lämpligt, att de gamla inhysas i samma rum som barnen. Jag har äfven sett denna sak ur en annan kanske ännu mera beaktansvärd synpunkt. Uthyrningen kan tjäna till att uppväcka kärlek till det egna hemmet. I ett fabrikssamhälle äro ju icke alla arbetarna gifta och familjefäder, utan det finnes också en hel del ynglingar, som arbeta på fabrikerna, och då kan det ju vara lämpligt, att en sådan yngling får ett litet rum i andra våningen till en bostadslägenhet hos en egnahemsinnehafvare. Denne kan behöfva få 75 eller 80 kronor till hjälp att amortera sitt egnahemslån med. Och därtill kommer en annan sak. Kring det lilla egna hemmet kan familjen ha en trädgårdstäppa, och den kan ynglingen, när han kommer hem från fabriken, hjälpa egnahemsinnehafvaren att sköta. Han får därigenom så småningom kärlek till eget hem äfven han, så att han börjar lägga af en slant och spara för att på detta sätt skapa sig ett eget hem. — Så har jag sett denna sak i hvad rör lån för bostadslägenhet.

Jag vill nu med några få ord beröra anledningen till att jag föreslagit en höjning af maximibeloppet af egnahemslån för jordbrukslägenhet till 7,000 kronor. Förhållandet är det, såsom jag förut nämnt, att egnahemslån ursprungligen användas för inköp af soldattorp och båtsmanstorp, och om egnahemslånerörelsen icke gjort mera än möjliggjort dylika inköp, så har den härutinnan uppfyllt en mycket stor mission, ty vi veta, att det är från dessa torp, som tusentals af våra kraftigaste män utgått och rekryterat armén och landtbruket. Ägarna af stamhemmanen hade begynt, den ene efter den andre, att rifva ned sina

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

gärdesgårdar och hus samt lägga torpen för fäfot, men egnahemslånen ha gjort, att dessa torp i tusental, därför att de varit afsöndrade från stamhemmanen, kunnat uppköpas, och de ha blifvit väl skötta jordbruk. Nu börja de emellertid, åtminstone inom Jönköpings län, att taga slut. Men bland det uppväxande släktet finnes det många, som vilja stanna kvar i det gamla Sverige, och de önska ingenting högre än att få ett eget hem och att erhålla lån därtill. Och det har nu börjat visa sig, att mindre landtbruk, exempelvis om ett halft mantal och värda bortåt 12 eller 16 tusen kronor, gå med förlust för en bonde, som skall hålla drängar och pigor. Därför har man begynt stycka sönder sådana gårdar i mindre jordarealer, som man kan värdera till 3,500 à 4,000 kronor. Om man vill ha ett egnahemslån för en sådan jordbrukslägenhet à 4,000 kronor, måste man skaffa sig ritning och kostnadsförslag till manbyggnad och ladugård, och det har visat sig, att om jorden går till 3,500 kronor, är det allra lägsta man kunnat upptaga dessa byggnader till äfvenledes 3,500 kronor, och man har sålunda kommit till 7,000 kronor inalles.

Jag har i min motion icke vågat gå till 8,000 kronor, därför att de lån, som jag förmedlat de två senare åren, alltid stannat vid mellan 6,000 och 7,000 kronor. Nu säger emellertid utskottet något angående denna sak, som jag icke riktigt förstår, men om det i verkligheten förhölle sig så, som utskottet förmenar, skulle jag i viss mån vara belåten med bestämmelserna, sådana de nu äro. Utskottet uttalar sig sålunda: »Beträffande jordbrukslånen har utskottet i detta afseende visserligen ställt sig något tveksamt; men då hemmansdelar om 15 à 20 tunnland åker och försedda med nödiga åbyggnader flerstädes i landet ej torde betinga högre pris än det högsta medgifna värde å jordbrukslägenhet, hvarför egnahemslån kan erhållas, har utskottet ej heller ansett en höjning af jordbrukslånens nuvarande maximibelopp vara af omständigheterna påkallad.» Jag vet icke, om jag läst eller tolkat detta rätt, men jag har tänkt mig, att utskottet först menat, att man kanske borde gå ett steg till och höja maximibeloppet till 7,000 kronor och sålunda bifalla motionärernas hemställan härutinnan, men att utskottet så tänkt, att vi icke böra göra det, då man kan få köpa hemmansdelar om 15 à 20 tunnland åker och försedda med byggnader för inalles 5,000 à 6,000 kronor. Ja, förhölle det sig så, som utskottet här säger, då vore det, som sagdt, ur en synpunkt sedt, bra som det är, men efter mitt sätt att se förhåller det sig icke så. Ty såsom herrarne väl veta, har man på alla de sammanträden, som hållits i hufvudstaden med ombud för de olika hushållningssällskapen, kommit till den uppfattning, att egnahemslån icke få utlämnas för inköp af redan bebyggd lägenhet. Törhända en annan praxis tillämpas på andra håll, men inom Jönköpings län har man icke vågat

sig på detta. Så långt min erfarenhet sträcker sig, har det endast skett vid tvenne tillfällen.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslåneverksamheten. (Forts.)

Finge bestämmelserna tolkas så, som utskottet här tycks göra, synes mig detta, ehuru ur annan synpunkt fördelaktigt, likväl i visst afseende farligt. Ty hvad skulle följden bli? Jo, att förtjänsten af hvad staten uppoffrar skulle stanna i enskildas händer. Då köper naturligtvis en person ett hemman, om han kan vänta att erhålla ett egnahemslån om 5,000 à 6,000 kronor. Säljaren begagnar tillfället att skörta upp köparen, som därigenom får betala ett pris öfver egendomens värde, och egnahemslånet blir sålunda till en del till vinst för en detsamma ovidkommande person.

Den tolkning, som utskottet gifvit, förefaller mig sålunda mycket besynnerlig, och som jag förut nämnt, har vid ombudens för hushållningssällskapen sammanträden den principen fastslagits, att man icke skall dela ut egnahemslån till personer, om de också vilja gifta sig och sätta bo, utan att villkoret därför skall vara skapandet af nya egnahem genom att sönderstycka en gård eller göra en afsöndring därifrån.

Med stöd af hvad jag nu anfört skall jag, herr talman, tillåta mig hemställa om bifall till herr Byströms reservation, som innefattar det i min motion framställda yrkandet, att maximibeloppet å egnahemslån må höjas för jordbrukslägenhet till 7,000 kronor och för bostadslägenhet till 5,000 kronor, och hemställer jag sålunda om afslag å utskottets förslag.

Herr Åkerlund: Herr talman! Då jag tog mig friheten att väcka till lif frågan om åstadkommande af egnahem på landsbygden, så hyste jag den förhoppning, att man därigenom skulle få behålla den för landsbygden lämpliga befolkningen där. Och för att så skulle ske, ansåg jag, att man i hufvudsak skulle se till, att denna befolkning erhölle så pass mycket mark, att den kunde blifva självständig.

Här har denna fråga flera gånger varit å bane; och vi hade ju för några år sedan ett särskildt utskott, som behandlade densamma. Då hade visst Kungl. Maj:t föreslagit, att 6,000 kronor skulle vara maximivärdet å en jordegendom, för hvilken lån skulle erhållas från egnahemslånefonden. Jag tror åtminstone, att det var 6,000 kronor. Emellertid blef Riksdagens beslut det, att beloppet skulle nedsättas till 5,000 kronor. Jag och herr Kronlund m. fl. yrkade, att vi skulle gå upp till 6,000 kronor. Det gick icke den gången. Men året därpå kommo vi dit. Nu hafva vi pröfvat verkningarna af denna anordning under en del år. Och jag får säga herrarna, att min erfarenhet åtminstone är den, att det många gånger är ofantligt ledsamt, att icke egnahemsnämnderna eller hushållningssällskapen skola få lämna lån till en egendom, som går öfver detta värde. Ty det händer ju

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

många gånger, att en person, som vill hafva ett eget hem med självständigt jordbruk, tittar efter litet här och där, hvar han skall komma öfver det; och får han därvid tag i en egendom, hvilkens värde går till 8,000 eller låt oss säga 7,000 kronor, då står man där: man får icke lämna honom något lån. Det är dock icke sagdt, att egendomens verkliga värde går öfver 6,000 kronor. Hushållningssällskapen få lämna lån till högst $^5/_6$ af värdet. Man borde åtminstone hafva rättighet att lämna lån till en sådan egendom, just för att den person, som får den, skall hafva utsikt att kunna blifva en fri och självständig man i vårt land och icke vara beroende af andra för att kunna taga sig fram. Som sagdt, hvad som alltid tilltalat mig åtminstone i denna sak har varit utsikten, att man genom att lämna lån till dessa personer, som kanske just äro de bästa, de dugligaste och präktigaste karlarna, skulle kunna få alltflera självständiga allmogemän på vår landsbygd.

Hvad nu beträffar lånen till bostadslägenheter, tror jag icke, att denna lånerörelse är enbart välsignelsebringande. Ty på många håll, mina herrar, är det så, att en industri uppstår, och att en del arbetare i denna industri söka och erhålla lån för att bygga sig ett eget hem. Men så försvinner industrien ett tu tre. Och då stå arbetarna där med sina hus, hvilkas värde därefter är ganska ringa. Jag tror icke, att denna lagstiftning uteslutande är till gagn för industriarbetarna, men väl för handtverkare. Jag tror icke, att det skulle åvägabringa uteslutande välsignelse, ifall man höjer beloppet å lån till bostadslägenheter.

I fråga om jordbrukslägenheter är emellertid, som sagdt, min erfarenhet, att man bör hafva rättighet att bevilja egnahemslån till högre belopp än dessa fattiga 6,000 kronor.

Jag ber därför att få yrka bifall till herr Nilssons reservation.

Herr Odqvist: Herr talman! Grundtanken vid bildandet af egnahemslånefonden var, att lägenheternas ägare, som skulle begagna sig af dessa lån, skulle bryta bygd och bygga hus. Denna grundtanke har nu försvunnit. Man har slagit in på en annan väg. Lägenheterna hafva blifvit en handelsvara och en bytesvara; och lägenhetsinnehafvarna göra i allmänhet icke något för att bryta bygd eller bygga hus.

Nu är ju förhållandet så med jordbrukslägenheter, att till dem kan man i allmänhet bevilja litet högre lån. Och det skulle jag gärna vara med om till sådana lägenheter, som verkligen hafva uppodlats af lägenhetens innehafvare. Men beträffande den, som köpt sin lägenhet i komplett skick, anser jag, att det belopp, som nu är stadgadt, kan vara alldeles tillräckligt. Om man jämför dessa lån till egnahem med de lån, som hemmansägare i den trakt, jag tillhör — och i hela vårt land för öfrigt; jag tänker särskildt t. ex. på hypotekslån — så få de icke högre

lån än 60 % af taxeringsvärdet å egendomen. Och det finnes många mindre egendomar, som hafva 100 tunnland jord och lika värdefulla hus som de hus, hvilka finnas på egnahemslägenheterna, men betinga ej högre pris i vanliga fall än högst 6 à 7 tusen kronor. Och hvad skulle alla dessa säga, om de icke kunde få lån på samma villkor och på samma sätt som egnahemsinnehafvarne få? För min del anser jag, att de villkor, som nu äro stipulerade, mycket väl kunna tillämpas, men att de medel, som Riksdagen har anslagit till detta ändamål, icke äro till fyllest — man kan icke bevilja så många lån, som det finnes ansökningar till. Under sådana förhållanden, att låntagare anmäla sig i den grad på de villkor, som nu finnas, bör man väl icke göra några ändrade villkor eller höja lånebeloppen. Dessutom tror jag, att säkerheten för egnahemslån icke är så stor. Jag anser nämligen för min del, att det lätt kan blifva en kris, och då komma låneförmedlarna hushållningssällskapen och de bolag, som bildats i och för beviljande af lån, möjligen att förlora mycket pengar.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslåneverksamheten. (Forts.)

Jag tror, att på det sätt, som statsutskottet här har framställt förslaget, det bör bifallas. Jag ber också för min del att få yrka bifall till detsamma.

Herr Byström: Herr talman! Jag instämmer med herr Sjöberg; och jag gör det bland annat därför, att till mig framställningar hafva gjorts från flera håll om önskvärdheten af att något höja beloppet för egnahemslån till bostadslägenheter. Och här har ju också kraftigt framhållits behofvet af någon förhöjning med hänsyn till jordbrukslägenheter.

I det förra fallet vill jag erinra om, huru det ställer sig med afseende å kostnaden, då staten skall bygga hem åt en liten familj. Om jag läser uti statsutskottets utlåtande n:o 3 på sidan 64 rörande ett hus i Härlanda, som skulle för statens räkning uppbyggas för 4 små familjer, så finner jag, att kostnaden för detta hus beräknades till 30,000 kronor eller för hvarje familj till 7,500 kronor. Och om jag läser statsutskottets betänkande, som rör järnvägarna, så finner jag, att om staten någonstans skall bygga en liten stuga för t. ex. en banvakt, så är beräkningen gjord till 10,000 à 12,000 kronor per stuga. När staten på det sättet beräknar så höga kostnader, när den själf skall bygga, vore det icke orimligt, om den kunde gå med på, att egnahemslån kunde få utlämnas till bostadslägenheter, hvilkas värde ginge upp till 5,000 kronor, och till jordbrukslägenheter, hvilkas värde gå upp till 7,000 kronor.

Här är nu en gyllene medelväg föreslagen, och jag skall därför be att, som sagdt, få instämma i herr Sjöbergs yrkande om bifall till reservationen under mom. a, som är, att Riksdagen må för sin del besluta, att senare delen af mom. 2 i kungl.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.
(Forts.)

kungörelsen angående förändrade allmänna villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Egnahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger: för jordbrukslägenhet 7,000 kronor och för bostadslägenhet 5,000 kronor.

Häruti instämde herr *Johansson* i Jönköping.

Herr Larsson i Klagstorp: Herr talman, mina herrar! Efter hand som egnahemslånen hafva börjat att användas för uppförande af jordbrukslägenheter på landsbygden, har man mer och mer kommit till förståelse utaf, att maximibeloppet är alltför nätt tilltaget. Vi hafva inom Villands härad en småbrukareförening, och den har vid flera tillfällen uppmanat mig, att jag skulle försöka något åtgöra här i Riksdagen för att få detta maximibelopp höjdt, möjligtvis ända till 8,000 kronor. Och det är med tanke på att försöka i någon mån tillmötesgå dessa uppmaningar, som jag har skrifvit på den motion, som är inlämnad af herr Juhlin.

Det är ju nästan orimligt att tänka sig, att man för skapande af ett mindre jordbruk, där man vill bilda ett eget hem, kan inköpa ett mindre stycke jord än på, låt oss säga, 10 tunnland, hvilket väl är det minsta en familj någorlunda nödtorftigt kan draga sig fram på. Om man då inköper 10 tunnland, kan man icke rätt gärna få denna areal för billigare pris än 3 à 400 kronor per tunnland. Då har man genast för själfva jordförvärfvet användt 3 à 4,000 kronor. Skall man sedan på denna jordtorfva uppföra boningshus — meningen är ju egnahems bildande på så sätt, att man uppför bostadslägenhet på ett jordstycke, som förut icke varit bebyggdt — skall man, säger jag, å jordbrukslägenheten uppbygga någorlunda beboeliga hus, lär det icke gå för sig i vår tid, med dess dyra prisförhållanden å alla områden, att kunna åstadkomma en bostadslägenhet åtminstone under 2,000 kronor. Man måste därtill hafva nödiga uthusbyggnader för att kunna inhysa jordbruksalstren och för att kunna hysa nödiga dragare och husdjur. Jag kan icke gärna tänka mig, att man kan uppföra sina uthusbyggnader under 2,000 kronor. Har man då betalt 3 à 4,000 kronor för jordstycket, och byggnadernas uppförande gå till 3 à 4,000 kronor, hafva vi redan förbrukat mera penningar, än vi kunna erhålla såsom egnahemslån. Men det är ju icke nog med, att man köper ett stycke jord och på detta jordstycke uppför hus; man måste äfven tänka på att skaffa sig husdjur. Man behöfver för ett sådant jordbruks skötande åtminstone *en* häst, hvilken man i vår tid icke gärna kan köpa under 500 kronor. Vidare bör man på ett sådant ställe kunna föda till en början åtminstone 4 kor,

och med de priser, som nu råda, går det nog till minst 1,000 kronor. Redskap, vagnar och utsäde första gången etc. skulle draga en kostnad af 4 à 500 kronor. Vi skulle då komma upp till en kostnad af närmare 10,000 kronor, innan vi kunna inskörda någonting. Nu tänka vi oss visserligen, att egnahemsinnehafvaren bör hafva något kapital själf, när han börjar, om han skall kunna komma i gång med sitt jordbruk, men vi måste också komma ihåg, att en del däraf förbrukas för hans och familjens underhåll, medan jorden odlas, hemmet bygges upp och intill dess han kan börja skörda någon frukt af det arbete han nedlagt för det egna hemmets bildande. Huru än vi beräkna, huru liten torfva vi taga till, huru nätt vi bygga och huru försiktigt vi än gå tillväga, huru vi än spara, ett sådant mindre eget hem lära vi icke kunna bygga färdigt för 6,000 kronor.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

Man har sagt, att man skulle kunna köpa redan bebyggda lägenheter. Men det är väl icke meningen. Jag medgifver, att redan bebyggda lägenheter kunna köpas relativt billigare än obebyggda, därför att de gamla husen, som finnas å sådana lägenheter, icke kostat så mycket att uppföra, som om en ny byggnad skulle uppföras. Huru vi än se saken, komma vi icke till annat resultat än att, om man verkligen skall kunna bedrifva egnahemslånerörelsen med framgång på landsbygden, måste man höja maximisumman till 8,000 kronor.

Med anledning häraf yrkar jag, herr talman, bifall till den af herr Nilsson afgifna reservationen.

Herrar *Linders* och *Broomé* i Bårslöf instämde häuti.

Herr Lundell: Herr talman! Det är nog så, att svenskarna, då de skaffa sig egna hem, icke äro rädda att sätta sig i skuld för nära nog huru mycket som helst. Men att reda sig samt betala räntor och amorteringar på skulden är icke så lätt, om man icke är något så när försiktig just när man tager dessa lån. Helt annorlunda är det i Danmark med de egnahemslägenheter, som där förekomma. De äro icke så präktigt bebyggda. Danskarne hafva icke så stora anspråk, som vi här i Sverige. Detta gör, att i Danmark egnahemsinnehafvarna reda sig och reda sig ganska bra. Men i Sverige är det oftast si och så med den saken.

Den erfarenhet, jag har om egnahemslån, som jag varit med om att utlämna, är den, att de egnahemslånetagarna redan gjort konkurs. Det är nog försiktigast, att staten icke lämnar ut allt för stora lån. Jag medgifver, att de äro ganska knappt tilltagna dessa jordbrukslån — 6,000 kronor — när vederbörande på detta belopp skola skaffa sig jord, byggnader, inventarier och dylikt. Man måste också beräkna, att en person, som skall

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslåne-rörelsen. (Forts.)

blifva egen jordbrukare, måste kunna spara något förut, innan han tager ett egethems-lån. Om han tager det med tomma händer, blir det svårt för honom att reda sig. Jag skall emellertid för min del icke sätta i fråga, att man icke skulle kunna höja beloppet till 7,000 kronor, men det är också det mesta jag anser vara skäligt.

I fråga om bostadslägenheter åter har jag varit förmedlare af ett femtiotal lån för uppförande af dylika lägenheter, och jag har sett, att det gått ganska bra för innehafvarne, när de bygga endast för sitt eget behof, att kunna uppföra ett sådant hus för 4,000 kronor. Men det finnes en viss benägenhet hos dessa egnahemsbyggare att vilja blifva hyresvärdar, att bygga för att hyra ut lägenheter, och detta går icke för 4,000 kronor. Eller också vilja de bygga ganska storartadt, äfven om de skola hafva byggnaden endast för sig själfva. Men bygger man sparsamt och försiktigt och köper jord, som icke är för dyr, så kan man uppföra en bostadslägenhet för 4,000 kronor — detta har jag varit med om flerfaldiga gånger. Om de hafva några egna tillgångar, må man då låta dem bygga något dyrare. En arbetare på landsbygden eller i stadens närhet kan icke gå i land med att betala högre hyra än det belopp, som räntan gör på 4,000 kronor — om han får betala 6 % ränta blir det 240 kronor. Jag tror således, att jag i fråga om bostadslägenheter icke vill vara med om högre belopp än 4,000 kronor. Men med afseende på jordbrukslägenheter anser jag, att man bör gå med på 7,000 kronor, ehuru jag vill framhålla att de, som vilja skaffa sig egna hem för jordbruk, ändock måste vara försiktiga. Äro de oförsiktiga nog att betala jorden mer än den är värd och äro de oförsiktiga med sina inköp, få de svårt att reda sig.

Jag har icke något särskildt yrkande att göra, men jag anser som sagdt, att man åtminstone icke bör gå högre än i fråga om jordbrukslägenheter till 7,000 kronor och beträffande bostadslägenheter till 4,000 kronor.

Herr Wiklund: Herr talman, mina herrar! Då jag först fick del af de nu föreliggande motionerna hade jag den tanken, att det kunde vara skäl att åtminstone höja lånebeloppet för jordbrukslägenheter, och jag gaf inom statsutskottet uttryck åt denna tanke, när ärendet behandlades på vederbörande afdelning. Men när jag blef i tillfälle att taga del af de handlingar, som rörde detta ärende och därvid erfor, bland annat att, oaktadt lån nu endast utlämnas till 5,000 kronor för jordbrukslägenhet och 3,000 kronor för bostadslägenhet, sammanlagda beloppet af de sökta lånen likväl öfverstiger de tillgängliga af Riksdagen för ändamålet anvisade medel för år 1908 med 2,985,475 kronor och för år 1909 med 3,309,995 kronor, så fann jag, att det icke

var utan skäl, som man kunde blifva tveksam, huruvida det var nödigt att höja lånebeloppen.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

Hvad nu särskildt beträffar bostadslägenheter, så torde väl, när det gäller att uppföra en sådan, afsedd allenast för en enda familj, 3,000 kronor få anses utgöra ett belopp, som i det närmaste motsvarar behofvet. Det är ju gifvet, att förhållandena äro olika inom vårt vidsträckta land. Hvad som kan vara lämpligt i den ena landsdelen passar icke för den andra. Men det synes mig likväl, som om i de flesta fall ungefär detta belopp borde kunna vara tillräckligt.

Nu är det ju också så, att egnahemsfonden, som beslutades vid 1904 års riksdag, utgjorde ursprungligen, för åren 1905—1909, 10 millioner kronor, hvarjämte 1908 års Riksdag beviljade dels 800,000 kronor för 1908 och dels 5 millioner kronor för hvart och ett af åren 1909—1913. När de sökta statslånen öfverskjutit dessa tillgängliga medel med sådana belopp som jag nyss nämnde oaktadt beloppet af lånen icke är större än resp. 5,000 kronor och 3,000 kronor, förstår man ju, att, om man ökar lånens belopp, skall åtgången blifva ännu större och följaktligen egnahemslånefonden ännu mera otillräcklig. Man skulle då också blifva nödsakad att höja denna fond. Men något sådant förslag föreligger icke vid denna riksdag. Det torde väl också kunna sättas i fråga, huruvida det är nödvändigt att redan nu blott några år sedan en höjning skedde, ånyo vidtaga en höjning i detta belopp.

Man torde väl få antaga, att så länge de sökta statslånen äro så eftersträfvade, som de för närvarande äro, det icke finnes något trängande behof att höja lånens belopp, och jag tror icke heller att det skulle gagna dem, för hvilka egnahemslånen ursprungligen voro afsedda,

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Med herr Wiklund förenade sig herrar *Jonsson* i Gumboda och *Rehn*.

Herr Juhlin: Det är nog sant hvad vi här hörde från en ledamot i statsutskottet, att efterfrågan på lån från egnahemslånefonden är mycket stor. Men det skulle hafva varit intressant att också hafva fått upplysningar, hvart dessa penningar hafva gått. Jag kan då vara i tillfälle att upplysa herrarna om, att lejonparten af dessa penningar gått till bostadslägenheter, och därvidlag kan man icke uppfylla de fordringar på lån, som framställas. I Södermanlands län har man måst rent af upphöra att bevilja lån till bostadslägenheter, ty där inkommo ansökningar om lån till betydligt högre belopp än hela den summa, hushållningssällskapet hade till sitt förfogande både till jordbruks-

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

lägenheter och bostadslägenheter. Nu hafva vi begränsat det belopp, som är afsedt till bostadslägenheter, till endast 15,000 kronor af de 150,000 kronor, som vi hafva rekvirerat för egnahemslånerörelsen.

Det är för mig mycket förvånande att få höra från representanter för landsbygden sådana yttranden, som här framkommit. Det är för att främja jordbruksrörelsen, för att åstadkomma jordbrukslägenheter, där folk kan reda sig på sitt jordbruk, som jag framlagt denna motion, och jag grundade densamma på de erfarenheter, som jag gjort under de 3 à 4 år, som jag hållit på med bildandet af små jordbruk.

Nu säga herrarna här: Man kan ju köpa ett litet bondehemman för 6,000 kronor. Ja, för all del, och det har jag aldrig bestridt. Jag har till och med sagt det i min motion. Men därigenom skapas väl icke, så vidt jag förstår, några nya lägenheter. Dessa bondehemman äro väl i regeln förut besuttna, och då är det endast att göra ett ombyte, och därigenom har man icke beredt tillfälle för folk att stanna kvar på landsbygden, ty om *en* person kommer dit, så far en *annan* därifrån.

Jag har i min motion klart och tydligt framhållit, att mitt yrkande förnämligast afser skapandet af nya jordbruk, och jag trotsar hvilken som helst af herrarna att här bevisa, att det nuvarande maximibeloppet, 6,000 kronor, är tillräckligt, om en person skall kunna skaffa sig så mycket jord, att han kan lefva där med sin familj, och det kunna icke ens norrlänningarna göra. Jag talade i fjol med en norrlandsrepresentant, och han sade, att man i Norrland icke kunde få lämplig jord under 300 kronor tunnlandet, och jag har i min motion utgått från detta belopp. Men om jorden kostar 300 kronor tunnlandet, så är man för själfva jordförvärfvet uppe vid 3,000 kronor. Det kan ju vara rätt intressant att göra en jämförelse med hvad som anförts af de personer här, som yrkat höjning i beloppet af egnahemslån för bostadslägenheter. De äro icke nöjda med 4,000 kronor. Men för jordbrukslägenheter skall icke afses mer än 2,500 kronor för bostaden. Och man måste anslå minst samma belopp för uppförande af ladugård, loge och andra uthus, hvilka äro nödvändiga för ett jordbruk. Nu kan man väl icke komma och tala om att det finnes lägenheter att köpa och att man skulle kunna använda egnahemslånen för detta ändamål. Jag undrar egentligen, hvart ett sådant resonemang skulle leda. Vi anslå här medel till nationalföreningen mot emigrationen, för att den skall söka hindra unge män att utvandra och söka förmå dem att stanna hemma i fosterlandet, men vi vilja icke lägga två strån i kors för att bereda dem möjlighet att försörja sig här hemma. Det är detta, som jag tycker är rätt bedröfligt, att finna sådana åsikter förhärskande, och detta hos representanter från landsbygden. Om jag hörde det från städernas re-

presentanter, kunde jag ju förstå det. Det visar, att dessa representanter från landsbygden stå totalt främmande för denna verksamhet, men dock borde de något lyssna till dem, som under åratal sysselsatt sig med denna verksamhet.

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen. (Forts.)

Här har också talats om — jag tror att det var af herr Odqvist — att det var meningen, att egnahemsbebyggarne skulle odla marken och själf uppbygga sina lägenheter. Det finnes nog de, som göra sådant också, och om det är något, som vi böra understödja, så är det detta. Men jag tror, att vi måste anlägga en något vidare syn på saken än att endast låsa fast sig vid sådana småsaker. Jag skulle kunna tala om för herrarna, huru dessa arbetare, som hafva köpt småbruk i Södermanland, sköta sig. Jag gick i somras och såg på många sådana egnahemsbebyggare. De arbetade faktiskt natt och dag; jag vet icke, när de hade någon hvila. De arbetade själfva på sina byggnader och hade skaffat sig några byggnadskunniga personer, som hjälpte dem i arbetet; om dagen lågo hustrun och barnen i rotfruktslanden och arbetade. Jag tror, att det kan vara allt skäl för statsmakterna att understödja sådant folk. Det är sådana vi behöfva och det är önskligt att sådana personer stanna här i landet och odla marken och intensivt bruka den jord, som de hafva och som de nu bruka ganska dåligt. Därför anser jag för min del, att kammaren gör väl uti att bifalla det yrkande, som här är framställdt af herr Nilson i Örebro, nämligen om bifall till min motion och afslag å utskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Den upplysning, som herr Wiklund lämnade rörande egnahemslånefonden och som jag för resten hade reda på förut, var ju på sätt och vis glädjande, då den visade, att denna fråga omfattas med stort intresse af vårt folk.

Jag vidhåller hvad jag nyss sade. Det måste vara ytterst motbjudande för en egnahemslånenämnd att ställa sig afvisande mot en lånesökande. Förhållandena kunna vara sådana, att en person, som har t. ex. ett par tusen kronor och själf vill genom träget arbete skapa ett eget hem på en jordbrukslägenhet, hvilken han kan få köpa för 8,000 kronor, vänder sig till egnahemslånenämnden och säger: Jag kan icke erhålla denna jord, om jag icke får ett lån; jag kan icke blifva en självständig man i detta land, om jag icke får någon hjälp, det står icke till. Egnahemslånenämnden måste då säga åt honom: Ni kan icke få lån på denna egendom, den har för högt värde. Är det rim och reson däri, mina herrar?

Det ligger naturligtvis i låneförmedlarnas välförstådda intresse att icke lämna sådana lån, att risken för dem blir alltför stor. Herr Lundell nämnde nyss något därom, att på de jordbrukande lägenheterna uppföras för dyrbara byggnader.

Göra de så i Småland, må hushållningssällskapen stå sitt

Ang. ändringar i gällande villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslåne-rörelsen. (Forts.)

kast. Men här uppe är det så, att man ser efter, att de byggnad som föreslås till uppförande, icke äro af dyrbart slag, utan e och anspråkslösa, och framför allt ser man till, att det icke blir några hyreskaserner. Är det fråga om att i samma lägenhet inhysa en tre, fyra familjer, är det slut med det egna hemmet.

Då jag, som sagdt, herr talman, icke kan finna det vara annat än rätt och billigt, att de personer, som kunna komma öfver en jordbit äfven till värde af 8,000 kronor, böra få den hjälp, som staten i andra fall, där jordvärdet är mindre, tillförsäkrar dem, som vilja bygga sig egna hem, just för att de må blifva självständiga ägare af svensk jord, skall jag ansluta mig till den af herr Nilson afgifna reservationen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner: 1:o) på bifall till utskottets hemställan, 2:o) på afslag å samma hemställan och bifall i stället till herr Byströms reservation, samt 3:o) på afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den af herr Nilson i Örebro afgifna reservationen; och förklarade sig herr talmannen anse den under 1:o) upptagna propositionen hafva blifvit med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf och sedan till kontrapropositionen antagits den under 3:o) angifna propositionen, uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. a) och b) af utskottets förevarande utlåtande n:o 148, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Nilson i Örebro vid utlåtandet afgifna reservationen.

Omröstningen utföll med 103 ja mot 93 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan uti förevarande två moment.

Mom. e)

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden:

n:o 149, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af en kanslibyggnad vid Norrlands dragonregementes kasernetablissemang i Umeå;

n:o 150, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående påbyggnad af fälttelegrafkårens kasern å Marieberg;

n:o 151, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad och utvidgning af Västernorrlands regementes skjutbana vid Sollefteå;

n:o 152, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af nytt ridhus vid krigsskolan å Karlberg;

n:o 153, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående täckande af en å anslaget till lega af hästar för kavalleriets, artilleriets, ingenjörtruppernas och trängens exercis år 1907 uppkommen brist; och

n:o 154, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till anskaffning af sjukvårdsutredning för Karlskrona fästning m. m.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls af kammaren.

§ 5.

Ang. användande af vissa besparingar å anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel.

Efter föredragning af statsutskottets utlåtande n:o 155, i anledning af Kungl Maj:ts proposition angående användande af besparingar å vissa extra ordinarie anslag till anskaffning af krigsfartygsmaterial begärdes ordet af

Herr Palme, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då nu ett af de bedröfligaste utaf de många bedröfliga byggnadsföretag, som vi fått bevittna beträffande kungl. flottan — jag menar ombyggnaden af de tre första klassens pansarbåtar, hvarom här är fråga — synes nalkas sin sista behandling i Riksdagen, ber jag att få säga några ord därom. Saken har ju visserligen redan förut omnämnts här i kammaren, men jag anser, att vid detta tillfälle, då vi skola draga strecket under summorna för detta anslag, saken bör ytterligare påpekas.

I statsrådsprotokollet för den 13 januari 1899 yttrade dåvarande statsrådet och chefen för kungl. sjöförsvarsdepartementet beträffande af honom föreslagna ombyggnader af de tre fartygen Svea, Göta och Thule, att dessa, som färdigbyggts 1886, 1891

Ang. användande af vissa besparingar å anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel. (Forts.

och 1893 respektive, visserligen lede af vissa brister i jämförelse med andra första klassens pansarbåtar, men att man för en kostnad af 4,920,000 kronor skulle ernå, att dessa tre fartyg, som i alla andra afseenden än de nu omförmälda fortfarande tillfredsställde nutidens fordringar, skulle kunna förändras så — jag ber kammaren observera detta — »att de erhölle ett stridsvärde», hvilket han icke tvekade att beteckna som »*fullt ut lika högt som stridsvärdet af våra allra nyaste fartyg af ifrågavarande cert*».

På dessa sjöministerns kategoriska ord, som i sig inneburo ett löfte, en förpliktelse, voterades dessa anslag. Hurudant är nu resultatet? Från det att Svea återkom till Karlskrona den 30 september 1898, hade den ingen expedition intill år 1904. Det året lär fartyget med undantag af några afrustningsdagar blott varit ute i några få dygn. 1905 var det icke alls ute. 1906 och 1907 låg det dels stilla vid Djurgården i Stockholm, dels var det ute i eskader, hvartdera året sammanlagdt 156 dagar. 1908 låg fartyget stilla vid Djurgården. Summan af de dygn, som fartyget varit i användning — jag fäster mig fortfarande uteslutande vid Svea — uppgår till 648, af hvilka fartyget legat stilla vid Djurgården 333 och varit ute i eskader 315.

Det är lätt att räkna ut, hvilken kostnad per dygn denna ombyggnad har förorsakat statsverket utöfver den ursprungligen beräknade kostnaden. Ombyggnadskostnaden kunde dock enligt mitt förmenande anses hafva varit relativt obetydlig, ifall man nämligen hade vunnit, hvad statsrådet vid anslagets beviljande prospekterade, det vill säga ett fullt ut lika högt stridsvärde hos de sålunda ombyggda fartygen som hos våra allra nyaste fartyg af ifrågavarande cert. Men så är ingalunda fallet. Redan år 1907 anmälde nämligen högste befälhafvaren för sagda års kusteskader, att fartygen i fråga borde öfverflyttas till »andra beredskapen» och alltså icke längre stå i paritet med de öfriga af samma cert. Detta bör, synes det mig, utgöra en allvarlig varning att noga se upp, när det gäller omändringar, så kallade moderniseringar af äldre fartyg. Det är i allmänhet icke en sund ekonomisk teori att, såsom man säger, kasta goda penningar efter dåliga.

Nu kommer man och begär en efterbevillning för täckande af bristen med anledning af dessa omändringar. Penningarna ha således icke räckt till. Ja, det ha vi vetat förut, det fingo vi veta i fjol. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på några därmed förknippade omständigheter. Jag har nyss framhållit, att ändamålet att skaffa oss fullt dugliga krigsfartyg, jämbördiga, som sjöministern sade, med de nyare, icke nåddes. Vidare nåddes icke, hvad sjöministern 1899 hade sagt, nämligen att dessa fartygsbyggnader skulle försiggå under en sammanräknad tid af två år. Då man icke skulle ombygga mer än ett

Ang. användande af vissa besparingar å anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel. (Forts.)

fartyg i sänder för att ej samtidigt hafva mer än ett fartyg ur stridbart skick, skulle det sålunda åtgå cirka åtta månader för hvarje fartyg. Enligt hvad jag låtit mig berättas från trovärdigt håll, lär emellertid ombyggnadstiden för hvartdera fartyget ha varit betydligt öfver dubbla den tiden, 20 à 22 månader per fartyg.

Kostnaden för denna ombyggnad uppgafs, som herrarna erinra sig, till 4,920,000 kronor. Den verkliga kostnaden var emellertid 6,676,747 kronor, delvis uppkommen genom en del omflyttningar af materiel och delvis af andra anledningar. Rörande dessa andra anledningar hänvisar sjöministern i innevarande års kungl. proposition till hvad han yttrade 1908. Jag har slagit upp 1908 års statsverksproposition i detta afseende, och där har jag funnit, att det är rätt egendomligt med dessa uppgifter om anledningarna till kostnadsökningen. Marinförvaltningen säger, att »under fortgången af de mycket omfattande ändringsarbetena hade det nämligen, på grund af vunna erfarenheter, visat sig nödvändigt att såväl beträffande planen för arbetets utförande som i fråga om särskilda detaljer vidtaga jämkningar, hvilka föranledt ökning af kostnaden utöfver hvad som ursprungligen beräknats; men till bristen hade äfven i hög grad bidragit den ökning af material- och arbetskostnad, hvilken uppstått sedan år 1898, då kostnadsberäkningarna upprättades».

Det är således tydligt och klart af marinförvaltningens skrifvelse, att där fastslogs som förnämsta anledningen till kostnadsökningen de jämkningar beträffande planen för arbetets utförande och de ändringar beträffande vissa detaljer, som voro gjorda, och att först i andra rummet fästs afseende vid ökningen i kostnaden för materiel och arbete. Detta refererar departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet förlidet år sålunda:

»I likhet med hvad ofvan framhållits angående orsakerna till den uppkomna bristen i anslagen till ändring af ofvannämnda pansarbåtar, är den hufvudsakliga anledningen till de ökade kostnaderna för torpedbåtarnas och balongfartygets byggande att finna i den betydande stegring af såväl material- som arbetskostnad, hvilken inträdt under tiden från det kostnadsberäkningarna uppgjorts och till dess arbetet utförts.»

Emellertid har detta uttalande i årets kungl. proposition fått den lilla ändringen, att »i likhet med hvad jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet ofvan nämnda den 20 mars 1908 framhållit angående orsakerna till den uppkomna bristen i anslaget till förändring af pansarbåtarna Svea, Göta och Thule, är den hufvudsakliga anledningen till öfverskridandet af berörda anslag till ändring af stångtorpedbåtar till bevakningsbåtar och till byggande af förstnämnda fem torpedbåtar att finna i den betydande stegring af såväl material- som arbetskostnad, hvilken

Ang. användande af vissa besparingar å anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel. (Forts.)

inträdt under tiden från det kostnadsberäkningarna för dessa arbeten uppgjorts och till dess arbetena utförts». Det vill säga marinförvaltningen har fäst uppmärksamheten vid att anledningen till anslagets ökning är ändringar i fartygen, men det har så småningom blifvit så, att den hufvudsakliga anledningen är att söka i den betydliga stegringen af material- och arbetskostnaden. Ja, det är gifvet och klart, att material- och arbetskostnaden har betydligt ökats. Och jag vill icke vidare fästa mig vid detta — men den »hufvudsakliga anledningen» är det tydligen icke.

Men det är emellertid så, att vi här ha ett anslag, som beräknats till 4,920,000 kronor och som vuxit till 6,676,747 kronor. Det är ett anslag, hvars hufvudsakliga ökning har förorsakats af ändringar dels i planen för arbetet, dels i vissa detaljer. Då så blifvit förhållandet, synes det mig, som om denna väsentliga kostnadsökning, som går till så högt belopp som åtskilligt öfver halfannan million, ovillkorligen bort anmälas till Riksdagen med anhållan om att få ökadt anslag och att man icke utan vidare bort låta utföra arbetet. Jag kan väl förstå, och det är helt naturligt, att, då det är fråga om en sådan kostnadsökning, som förorsakats af arbetsprisens höjning eller af att materialierna blifvit dyrare, där kan regeringen icke komma till Riksdagen med hvarje sådan ökning. Men om väsentliga ändringar göras i planen för ett Riksdagen förelagdt arbete och detta nödvändiggör så betydande kostnadsökning som i förevarande fall, där bör regeringen komma in till Riksdagen och begära anslagsökning.

Jag vill icke, herr talman, framställa något yrkande i denna sak, utan vi få väl rörande densamma bita i det sura äpplet, som här gifvits oss, och anslå dessa besparingar på femte hufvudtiteln till täckande af här uppgifna brister. Men jag har velat, att en så stor kostnadsökning som denna icke skulle få gå förbi utan att det eftertryckligt sades ifrån till kammarens protokoll, att något sådant önska vi, som hålla på sparsamhet med statens medel, icke måtte vidare få förekomma.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.

§ 6.

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan upptaget sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, n:o 5, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition n:o 119 med förslag till lagar om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan m. m., dels de i sammanhang därmed afgifna propositionerna n:is 120, 121 och 122, dels herr Lindblads inom Första Kammaren väckta motioner n:is 68 och 69, dels herr Lindhagens m. fl:s inom Andra Kammaren väckta motion, n:o 112, i hvad densamma

afser grufvor, dels ock herr Magnusons inom Första Kammaren väckta motion n:o 74.

Punkterna I—IV,

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten V.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor.

Herr *Lindhagen* hade uti den af honom med flere undertecknade motionen, n:o 112, i hvad den afsåg stadgande af koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor, föreslagit, att Riksdagen ville:

A) hos Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande, i hvad mån och under hvilka villkor genom lag borde stadgas koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor, samt framläggande snarast möjligt af det lagförslag, hvartill detta öfvervägande kunde föranleda; och

B) i afvaktan på nämnda lagstiftning för sin del antaga provisoriskt en lag om att Konungens tillstånd i vissa fall erfordras i angifna afseenden.

Utskottet hemställde, att herr Lindhagens med fleres ifrågavarande motion, i hvad den afsåge grufvor, ej måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade emellertid afgifvits af herr *Lindhagen,* som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af herr Lindhagens med fleres ifrågavarande motion, såvidt den afsåge grufvor, ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida och under hvilka villkor inmutningsrätten borde, på sätt redan ägt rum i fråga om stenkolsfyndigheter, äfven beträffande andra mineralier upphäfvas och ersättas med ett annat system för deras tillgodogörande, och detta icke blott, såsom af Kungl. Maj:t vid denna riksdag föreslagits, på kronojord, utan jämväl på enskild jord.

Efter punktens föredragning begärdes ordet af

Herr Schotte, som yttrade: Uti den föreliggande frågan om upphäfvande af inmutningsrätten å enskild jord har justitieministern vid två tillfällen i den kungl. proposition, hvarom fråga är i förevarande utskottsbetänkande, uttalat, att tanken på att tillerkänna staten äganderätt till ännu oupptäckta och obrukade mineralfyndigheter på enskildt område innebure ett ingrepp i den bestående äganderätten. Jag tviflar på att den allmänna rättsuppfattningen i landet i det afseendet är så odeladt på herr

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

justitieministerns sida, som han genom detta uttalande gjort gällande. Frågan om upphäfvande af inmutningsrätten å enskild jord har ju varit före senast vid 1908 års riksdag, då fyra reservanter i lagutskottet tillstyrkte en skrifvelse i den då föreliggande, med den nu här behandlade i hufvudsak öfverensstämmande, motionens syfte, och samlade detta tillstyrkande i Andra Kammaren 95 röster mot 116 för afslag. Man har således allt fog att säga, synes det mig, att i Andra Kammaren åsikterna äro mycket delade i afseende å bibehållande af inmutningsrätten å enskild jord, och att den allmänna rättsuppfattningen, som väl Andra Kammaren icke kan anses alldeles inkompetent att företräda, icke är så alldeles enig på herr justitieministerns sida. Det är också tydligt, att man uti denna fråga måste se på förhållandena något annorlunda än hvad här skett på åtskilliga ställen i den kungl. propositionen och utskottsbetänkandet. Nu har också, enligt hvad som framgår af handlingarna i ärendet, den kätterska mening, att inmutningsrätten å enskild jord bör upphäfvas, inträngt till och med i högsta domstolen vid granskningen af det lagförslag, som jag förut berört. Vid denna granskning framhölls af en ledamot af högsta domstolen, att ett upphäfvande af inmutningsrätten å enskild jord icke kunde anses såsom ett ingrepp i den bestående jordägarerätten. Det framhölls därvid, beträffande fyndighet, som ännu är fullkomligt okänd, att näppeligen något berättigadt intresse kunde kränkas därigenom, att en ny lag frånkände jordägaren den andel i fyndigheten, som enligt förutvarande lag skulle tillkommit honom, därest fyndigheten blifvit upptäckt under sistnämnda lags giltighetstid. Det erinras också om exempel från andra områden. »Lika litet», heter det vidare, »som från allmänrättsliga synpunkter något skulle med fog kunna invändas mot en lagstiftning, hvilken t. ex. minskade eller afskaffade jordägarens andel i nedgräfd skatt eller bottenfynd, som anträffades å hans ägor, lika litet synes grundsatsen om välförvärfvade privaträttigheters skyddande lida något verkligt afbräck genom en lagstiftningsåtgärd, sådan som den, hvarom här är tal». Beträffande åter redan kända eller förmodade, men likväl icke under bruk varande fyndigheter — framför allt sönade grufvor — uttalade samma ledamot af högsta domstolen, att det visserligen snarare kunde synas, som om en lagändring i antydd riktning skulle leda till rättskränkning, men att icke heller den uppfattningen syntes vara riktig. Den rätt, jordägaren skulle gå förlustig, är ju ej heller efter gällande lagstiftning ovillkorlig, utan går, i händelse af inmutning från annans sida, förlorad, om den ej göres gällande under grufarbetets början. Det är väl också alldeles uppenbart, att icke någon enskild egendom någonsin säljes för högre värde därför, att en okänd mineralfyndighet i en aflägsen framtid där kan upptäckas, och det är ju utan tvifvel mindre tilltalande för rättskänslan,

att den enskilde skall ha rättighet att tillägna sig mineralfyndigheter af alla slag, ofta till oerhörda värden, tillgångar som han icke vetat af och som kanske kommit att upptäckas af en ren slump eller vinna reellt värde först efter förbättringar i tekniken. Det är möjligt att större delen af bergen i Norrland innehålla åtskilliga dolda skatter af synnerlig betydenhet, som befinna sig under enskild äganderätt. Vi veta, att det finns metaller, som representera oerhörda värden, och att upptäckten af sådana äfven i små kvantiteter skulle medföra efter våra förhållanden kolossala förmögenheter. Jag är öfvertygad om att rättskänslan kraftigt skulle vända sig mot att en enskild person i sådant fall ensam finge njuta frukterna af denna slump, och jag antager, att staten nog, om så skedde, skulle finna medel för att på omvägar förmå den enskilde att dela med sig af en förmögenhet, som staten icke kunde betrakta annat än som en högligen oförtjänt rikedom och mer än eljest oförtjänt värdestegring. Men en dylik undantagslagstiftning är icke något att rekommendera.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

Jag tror därför, att denna reservation, på det sätt den är formulerad, då den endast innehåller ett yrkande om utredning, huruvida och under hvilka förutsättningar inmutningsrätten kan upphäfvas å enskild jord, är väl befogad, och att Riksdagens Andra Kammare gör klokt, om den går reservantens önskan om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet till mötes.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr Zetterstrand: Herr talman! Jag skall ge den föregående talaren rätt därutinnan, att meningarna kunna vara delade i fråga om huruvida upphäfvande af jordägares rätt till grufvor medför ingrepp i äganderätten eller icke. Jag hyser den uppfattningen, att det vore ett ingrepp i äganderätten, under det andra äro af en motsatt uppfattning, som jag emellertid i allo respekterar. Den fråga, som nu är bragt på bane, har i alla fall släkttycke med de af oss redan behandlade frågor om äganderätt, ehuru jag medger, att frågan här ter sig något annorlunda. Nu vill jag emellertid icke så mycket fästa mig vid den materiella sidan af saken, utan mera vid frågans nuvarande läge, och i det läge, frågan nu har, tror jag icke, att äfven med den uppfattning, som den föregående talaren har, det vore lyckligt att bifalla den reservation, som föreligger. Förhållandet är ju, att Kungl. Maj:t har till denna Riksdag inkommit med en proposition om ändring i grufvestadgan, hvilken proposition vi nyss ha bifallit. Denna proposition går ut på att i stället för inmutningsrätt på kronojord skulle införas koncessionsförfarande, hvarmed är afsedt, att staten i högre mån än förut skulle tillvarataga sina egendomar. Denna propositions framkomst har

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

väl af oss litet hvar hälsats med tillfredsställelse, hvilket visat sig bland annat däraf, att icke någon röst höjts däremot i denna kammare.

Nu var denna proposition åtföljd af en del andra lagbestämmelser, som också innefattades i detta betänkande, och hvilka bestämmelser vi af rent formella skäl nödgats afslå. Förhållandet var, att däri stadgades om t. ex. allmänna statsgruffält, men frågan om dessa var icke utredd och kan icke väntas att bli utredd förrän till nästa riksdag, och därför kunde vi icke bifalla det i propositionen bilagda specialförslaget. Nu har man all möjlig anledning att vänta och hoppas, att, sedan denna utredning om statsgruffält blifvit fullbordad, till nästa års Riksdag skulle inkomma ånyo samma proposition, som nu är af oss behandlad, och som Första Kammaren af formella skäl afslagit.

Nu har jag den uppfattningen, att det vore synnerligen lyckligt, om denna proposition återkomme nästa riksdag och vi då kunde bifalla den, hvilket skulle medföra, att Riksdagen med afseende å grufvor å statens jord finge större inflytande än hvad nu är fallet.

Om nu kammaren emellertid skulle besluta en skrifvelse gående ut på detsamma, som reservanterna yrka, nämligen att en utredning måtte åstadkommas, huruvida och under hvilka villkor inmutningsrätten skulle kunna upphäfvas och ersättas med ett annat system för tillgodogörande af mineralfyndigheter icke blott å kronojord utan äfven å enskild jord, om, säger jag, något dylikt beslutades och Kungl. Maj:t skulle fästa sig vid Andra Kammarens beslut, hvad blefve då följden? Jo, att Kungl. Maj:t försökte omarbeta grufvestadgan i dess helhet så väl beträffande krono- som enskild jord. Nu har justitieministern med rätta, som det synes mig, påpekat svårigheten af att få likartade bestämmelser beträffande kronojord och enskild jord, och att det i alla händelser skulle draga lång tid att i sådant afseende omarbeta grufvestadgan, helst som man vet, att det från bergsmännens sida är en alldeles bestämd uppfattning, att inmutningsrätten icke bör beträffande enskild jord upphäfvas. Följden häraf skulle nämligen bli, så vidt jag kan förstå, att man icke kunde förutsätta att till nästa eller de närmaste riksdagarna kunna få fram en proposition beträffande omändring i grufvestadgans bestämmelser rörande både enskild och kronojord. Ja, hvad vi då vunnit? Jo, att vårt önskemål, som vi sett regeringen vara villig att gå med på, nämligen en ändring i bestämmelserna rörande kronojorden, icke komme fram vid nästa riksdag.

Jag anser visserligen, att den föregående talarens uppfattning har mycket som talar för sig, men jag undrar, om det icke under nuvarande förhållanden vore lämpligast, att ett sådant yrkande som det, som göres i reservationen, icke framkomme

förrän vid nästa riksdag. När vi nästa riksdag få förhållandena ordnade med hänsyn till inmutningen å kronojord, då må man framkomma med detta yrkande. Det kan hända, att jag då motsätter mig det, men jag tror, att ett sådant yrkande då har fog för sig; och då får regeringen taga under öfvervägande, huruvida lagstiftningen äfven bör omfatta inmutning å enskild jord. Ingenting vore att vedervåga på ett uppskof, men mycket vore vunnet; ty om denna proposition då återkomme, kan man med tämligen stor säkerhet antaga, att den skulle hälsas med glädje och bifallas af båda kamrarne. Då vore frågan löst beträffande inmutning å kronojord. Frågan om inmutning å enskild jord tror jag däremot blefve så svår att lösa, att jag icke precis kan tänka, huru snart denna lösning komme att ske. Således, alldeles oafsedt den uppfattning vi ha om den materiella delen af frågan, tror jag att det taktiskt vore riktigt, att ett sådant yrkande, som framställes i reservationen, icke vidhölles och icke blefve af Andra Kammaren bifallet, ty ett dylikt bifall skulle sannolikt medföra dröjsmål i afseende på gruflagstiftningens fullständiga genomförande.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

Herr Schotte: Herr talman! Jag måste uppriktigt erkänna, att jag har svårt att följa den föregående talaren i hans resonemang om den taktik, som Kungl. Maj:t i det ena eller det andra af honom berörda fallet skulle följa. Jag föreställer mig, att om Kungl. Maj:t funnit det för Riksdagen nu framlagda förslaget om inmutningsrätten med hänsyn till kronojord lyckligt och bra — och det har naturligtvis Kungl. Maj:t gjort, då propositionen framlagts — Kungl. Maj:t kommer att förnya denna sin framställning till nästa riksdag, alldeles oberoende af huruvida en utredning om upphäfvande af inmutningsrätten beträffande enskild jord då medhunnits eller ej. Jag föreställer mig, att man i detta afseende kan ha full tilltro till att Kungl. Maj:t handlar som Kungl. Maj:t finner riktigt och handlar oberoende af om det här förevarande skrifvelseförslaget vinner afseende eller ej. Finner Kungl. Maj:t, att, i anledning af Första Kammarens afslag å den omförmälda kungl. propositionen, frågan om upphäfvande af inmutningsrätten å kronojord bör skrinläggas, då blir frågan säkerligen ock hvilande; anser sig Kungl. Maj:t däremot, med den press som den nuvarande regeringen visat sig i ett och annat fall ha på Första Kammaren, när regeringen så verkligen vill, kunna genomdrifva frågan, då föreställer jag mig, att den blir genomförd, oafsedt hvad vi här skrifva om upphäfvande af inmutningsrätten beträffande enskild jord.

Jag kan icke heller biträda den föregående talarens mening af en annan anledning. Den i reservationen föreliggande frågan är af den betydelse, att den snarast bör komma under utredning och behandling; det finnes därför icke något som helst skäl i

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

att uppskjuta den till ett annat år och då först yrka på det skrifvelseförslag, som den föregående talaren icke ställt sig alldeles ovillig emot, om han också icke förklarat sig skola understödja det. Jag tror icke, att det är någon anledning för Andra Kammaren att nu afslå reservantens förslag. Vi måste snarast möjligt få i gång den utredning, hvarom här är fråga, och som måste vara synnerligen nödvändig för att vi omsider må komma till ett verkligt och bestående resultat med afseende på gruflagstiftningen i sin helhet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Jag skall be att i förbigående gent emot herr Zetterstrands påstående, att Kungl. Maj:ts förslag till ordnande af inmutningen på kronojord har vunnit allmän tillfredsställelse och skulle ha godkänts, om icke formella skäl föranledt dess uppskjutande, få erinra, att jag icke vill ingå i pröfning och kan icke säga, om förslaget väckt allmän tillfredsställelse eller icke, och jag tror icke, att någon annan af Riksdagens ledamöter kan säga det. Det är möjligt, att förslaget är acceptabelt, men då frågans pröfning skall uppskjutas till nästa år, är det väl för mycket sagdt, att vi godkänt hvad vi icke pröfvat. Det är blott i en punkt, som utskottet märkligt nog ansett sig böra ingå i pröfning, fastän utskottet icke ingått på systemet i dess helhet, nämligen rörande frågan om royaltyn skulle utgå efter netto- eller bruttoafkastning. Den saken förekommer under punkt 2, och jag har vid den punkten reserverat mig och yrkat, att denna del skulle utgå ur motiveringen. Men jag satt och sof, då denna punkt föredrogs. Eljest hade jag vid punkten yrkat bifall till reservationen och äfven begärt votering, om detta yrkande icke bifallits. Ty det är ju ett fullständigt spektakel, att Riksdagen skulle i denna punkt utan att pröfva hufvudsaken uttala sig för hur den ifrågasatta royaltyn skall beräknas. Och jag hoppas att herr justitieministern förstår, att ett sådant Riksdagens beslut icke föregåtts af något allvarligt öfvervägande. Det tillkom för att tillmötesgå en ledamot af Första Kammaren herr Magnuson, som var mot allt afskaffande af inmutningsrätt, vare sig på kronojord eller annan jord. Man kan med tanke härpå säga, att man bör frukta grekerna, äfven då de komma med skänker. Jag tror sålunda, att justitieministern kan lugnt pröfva saken uteslutande efter sitt eget öfvervägande och icke inlägga i denna olyckliga passus i motiveringen någon som helst uppfattning från Riksdagens sida, ty den förefinnes icke.

Hvad särskildt frågan om inmutningsrättens upphäfvande äfven å enskild jord angår, så är det enligt min uppfattning en fullständig fiktion och något konstladt att i fråga om inmutningsrätten göra skillnad i allmänhet mellan kronojord och enskild jord, då saken slutligen skall ordnas. Det har icke varit fallet

förr för oss, och jag tror icke, att det förekommer i andra länder. Jag kan icke förstå herr Zetterstrands uppfattning — den var så invecklad, att jag icke kunde följa med. Men den uppfattningen kan man väl våga uttala, att ju tidigare man tager i tu med denna sak, desto bättre. Kungl. Maj:t har visst sagt, att det gifvetvis måste finnas olika system för malmfyndigheternas tillgodogörande på kronojord och enskild jord. Och är detta fallet, hvilket jag för min del bestrider, så kommer en riksdagsskrifvelse i reservationens syfte icke att vålla Kungl. Maj:t några bekymmer alls med hänsyn till det nu framlagda förslaget. Och skulle saken afgöras efter samma system på båda hållen, finnes det icke något som hindrar att först införa systemet på kronojord och sedan omedelbart därefter på enskild jord. Anses åter frågan i sådant fall kräfva uppskof med det hela, bör icke heller det vålla några betänkligheter, ty det är så många mineralfyndigheter upptäckta och under bearbetning redan, att det gör detsamma, om frågan löses några år senare eller nu. Ett provisoriskt förbud för inmutning behöfs dock under tiden.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

Hvad själfva saken angår, måste man nog erkänna, att inmutningsrätten haft betydelse för sin tid. Förr i världen, då malmtillgångarne voro svåra att åtkomma och utnyttja och kommunikationerna outvecklade, framkallade detta bergsbrukets så kallade friförklaring, och man tillerkände det enskilda initiativet rätt att tillgodogöra sig malmfyndigheterna hvar de kunna finna dem, för att man därigenom skulle uppmuntra järnhandteringen, Men hvarje tid har sina metoder, och nya tider kräfva nya anordningar. Nu har gruftekniken kommit så långt, och kommunikationerna äro så utvecklade, att grufvorna lättare kunna tillgodogöras och grufdriften hotar att ta form af rofbrytning. Men den rofbrytning, som förekommit i förening med sträfvandena att så fort som möjligt exportera malmen ur landet, kan icke anses vara ett sträfvande, som står i öfverensstämmelse med vår tids behof och önskningar. Därför har man redan på många håll börjat reflektera på att inmutningsrätten bör upphäfvas; detta har redan skett beträffande stenkolsfyndigheter. Suspenderas inmutningsrätten på kronojord, bör förslag äfven framkomma om suspendering af inmutningsrätten på enskild jord. Inmutningssystemet bör ersättas med ett annat system, och om man därvid söker göra skillnad mellan inmutning å kronojord och inmutning å enskild jord, så fastställes en skillnad icke efter reella utan efter formella synpunkter. Vid förra årets riksmöte väcktes en motion i syfte, att det skulle tagas i öfvervägande, huruvida inmutningsrätten borde upphäfvas äfven å enskild jord, och denna motion vann då stor anslutning inom Andra Kammaren. Fyra ledamöter af lagutskottet hade ock förordat densamma. Nu har olyckan gjort, att denna motion måste följa med till

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

sammansatta stats- och lagutskottet, och detta hade till följd, att det endast blef en reservant.

Med åberopande af motiveringen i motionen yrkar jag bifall till min reservation.

Herr Zetterstrand: Jag tror i alla fall icke, att herr Lindhagen har rätt att så fullständigt bagatellisera utskottets utlåtande, därför att han varit skiljaktig från detsamma. Förhållandet var, att vi sökte, så godt vi kunde, sätta oss in i hufvuddragen af de bestämmelser, som voro bilagda förslaget rörande ändring i grufvestadgan, och några af oss voro äfven närvarande vid det sammanträde, som åtskilliga bergshandteringens representanter anordnat. Vi ha nu af utlåtandet inhämtat, att samtliga myndigheter, som yttrat sig angående de hufvudsakliga bestämmelserna, som voro bifogade propositionen, ansett dessa bestämmelser väl funna. Samma mening har uttalats af de bergshandteringens representanter, som voro närvarande vid mötet och som icke hade några grava anmärkningar att framställa mot bestämmelserna med undantag af hvad som rörde frågan om royaltyns beräkning efter netto- eller bruttoafkastning. Detta gaf oss anledning att särskildt fästa oss vid denna fråga, huruvida royaltyn skulle beräknas efter netto- eller bruttoafkastning. Vi kunde ej annat än dela den uppfattning, som från andra håll gjort sig gällande, att det vore önskvärdt, om royaltyn kunde beräknas efter nettoafkastning. Nu veta vi mycket väl, att det är mycket stora tekniska svårigheter, som möta en dylik beräkningsgrund, och därför ha vi icke uttalat oss för att beräkningen måste nödvändigt så ske, men vi hafva uttalat önskvärdheten af att, där låter sig göra, royaltyn måtte på lämpligt sätt beräknas efter nettoafkastning. Att herr Lindhagen varit skiljaktig i den saken är sant, men utskottets mening står i alla fall i detta hänseende kvar. Att i frågan förra året en motion i samma syfte vann så stort antal anhängare som 95, förvånar mig ej det minsta, men man måste medge, att frågan nu ligger i ett annat läge, när det gäller att sammankoppla den med den redan antagna kungl. propositionen, som gäller gruflagstiftning beträffande kronojord. Jag tror, som sagdt, att hvilkendera uppfattning man än har, vore det klokast att göra yrkande om dylik utredning först nästa år.

Herr Lindhagen: Jag vill endast gent emot herr Zetterstrand säga det, att jag ej velat bagatellisera utskottets utlåtande, utan jag sade endast, att när utskottet erkänner, att det ej ingått i pröfning af det kungliga förslagets detaljer, kan man ej säga, att man har pröfvat och godkänt det i alla delar. Det var endast mot det påståendet jag ville reservera mig.

För öfrigt, med detta uppskof, som vice ordföranden i lag-

utskottet förordat — han har ju ej tagit bestämdt parti mot den tanke, som reservanterna uttalat, utan endast velat hänskjuta hela saken till framtiden — vinner man intet. Men det förstås väl af sig själft, att om man skall vinna något genom att upphäfva inmutningsrätten å enskild jord och få ett annat system, måste man göra det, medan det ännu på den enskilda jorden finnes några mineralfyndigheter kvar, som ännu icke äro inmutade, ty det är däri brådskan ligger; men om man uppskjuter denna lagändring till framtiden, hvad blir då verkan? Jo, antingen att inga mineralier finnas kvar att lagstifta om, eller också att det finnes mycket mindre kvantiteter än nu. Detta är sakens stora realitet, och inför den realiteten blir allt annat småsaker enligt min personliga uppfattning. Därför tycker jag, att det är angeläget att skrifva till Kungl. Maj:t i denna fråga ju förr dess hellre. Det var skada, att det icke skedde i fjol, men det är bättre, att det sker i år än ännu senare.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor. (Forts.)

Friherre *Palmstierna* instämde häruti.

Efter det öfverläggningen förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt och vidare på afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den vid punkten af herr Lindhagen afgifna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid af herr Lindhagen, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och lagutskottets hemställan i punkten V af utskottets förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten af herr Lindhagen afgifna reservationen.

Omröstningen utföll med 99 ja mot 82 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten VI.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. ersättning i anledning af kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Till behandling förelåg härefter sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, n:o 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 182 med förslag till förordning om ersättning i anledning af kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.

Punkten I.

Genom en den 5 mars dagtecknad proposition hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att antaga ett i propositionen intaget förslag till »Förordning om ersättning i anledning af kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring».

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte för sin del antaga ofvannämnda förordning om ersättning i anledning af kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Enligt förslaget skulle 2 § hafva följande lydelse:

Ersättning, som omförmäles i 1 §, utgår ej i något fall för skada, som den skadade uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet själf ådragit sig eller som uppsåtligen förorsakats af tredje man, där denne icke haft ledning af eller uppsikt öfver tjänstgöringen eller under krig tillhört fienden.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Åkerman: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag vid denna sena timme tager kammarens tid i anspråk; men jag lofvar att försöka fatta mig så kort som möjligt.

Såsom herrarna finna af betänkandet, är det här fråga om att bereda ersättning åt militärer, som drabbas af skada genom olycksfall under tjänstgöring. Nu är det i § 2 föreslaget, att sådan ersättning icke skall utgå i vissa fall, som i paragrafen omnämnas, däribland det fallet, att den skadade personen »genom grof vårdslöshet» själf ådragit sig skadan. Dessa ord »genom grof vårdslöshet» äro hämtade ur den allmänna författningen af år 1901 om olycksfall i arbete. Där står precis detsamma, eller att arbetare, som genom grof vårdslöshet ådrager sig skada i arbetet, icke får någon ersättning.

Här är ju icke tillfället nu att ingå i någon kritik af 1901 års lag, fastän det kan vara mycket att säga om den; och det har anförts skäl både för och mot den saken, att en arbetare, som visat »grof vårdslöshet», icke skall få någon ersättning. Så mycket vågar jag dock säga, att såsom domare har jag mer än en gång med bedröfvelse haft att tillämpa de här orden »grof vårdslöshet i arbete»; och jag har ofta icke kunnat värja mig för den tanken, att det nog kan inträffa och väl också *har*

Ang. ersättning i anledning af kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. (Forts.)

inträffat, att ett berömvärdt tjänstenit kan förefalla den oinvigde som »grof vårdslöshet». Detta om den allmänna lagen rörande olycksfall i arbete.

Därom tror jag emellertid att vi kunna vara öfverens, att, när det gäller militärer, det ändå mycket mindre bör stå i lagen, att den militär, som anses hafva under tjänstgöring visat »grof vårdslöshet» och därigenom ådragit sig skada, icke skulle få någon ersättning. Jag undrar just, om det icke ligger i själfva militäryrket, att man icke får visa sig alltför ömskinnad eller försiktig. Där gäller det ju att utan alltför mycken betänksamhet gå på. Låt oss bara tänka på ett så enkelt fall som följande. En husar är ute och rider för att öfverlämna en order, som är viktig. Han kommer därvid till ett svårt hinder. Icke skall han då hålla stilla en stund och undra: »Hur skall det gå, om jag sätter sporrarna i hästen och rider öfver hindret; och om jag blir skadad, hvem skall då betala det; och hvem skall pröfva mitt handlingssätt?» Jag tror icke att vi skola skrifva in de här orden »grof vårdslöshet» i lagen.

Jag vill också nämna, att förra året utfärdades en författning om sådan här olycksfallsersättning åt fiskare. I den författningen togos emellertid dessa ord bort, och det därför, att fiskareyrket ansågs vara af den egenartade beskaffenhet, att folket just skulle visa sådant särskildt kurage. Det bör väl vara samma förhållande med militärer; och jag vill fråga: Hvarför skall t. ex. en militär sjöman vara försiktigare än en fiskare? Jag tror därför, att det vore bäst att stryka ut de här orden ur § 2. Jag fruktar, att om vi behålla dem kvar, så kan genom dem alstras en slags försiktighet och modlöshet bland militära personer, hvilken kan komma att stå oss dyrt, ifall det gäller. Då är det bättre att vara litet generös i de fall, då de komma till skada genom att visa sig hurtiga och modiga.

I min ungdom hörde man bland unga krigare citeras några ord ur ett tjänstgöringsreglemente. Jag vet icke, om reglementet finnes kvar ännu; men orden lydde så här: »Den sanna krigarandan räknar inga faror och trotsar alla hinder». Jag tror, att det är bäst att vi hålla fast vid det; och därför, herr talman, skall jag vördsammast be att få yrka, att dessa ord »genom grof vårdslöshet» måtte utgå ur § 2.

Häruti instämde herrar *Branting*, *Fürst*, *Lindley*, *Hellström*, friherre *Fleetwood* och *Larsson* i Göteborg.

Vidare anfördes ej. Kammaren godkände utskottets förslag med den af herr Åkerman påyrkade ändring af 2 §.

Punkterna 2:o) och 3:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande, n:o 2, i anledning af väckta motioner om ändringar i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl.

För förberedande behandling hade till utskottet öfverlämnats tre inom Andra Kammaren väckta motioner, afseende ändringar i såväl gällande brännvinsförsäljningsförordning som förordningen angående försäljning af vin och öl.

Herr Beckman jämte sju andra ledamöter af nämnda kammare hade yrkat dels i motionen n:o 125, att Riksdagen ville för sin del besluta, att mom. 1 och mom. 4 i 16 § i gällande förordning angående försäljning af brännvin måtte utgå, likasom i förordningen förekommande hänvisning till berörda lagrum, dels ock uti motionen n:o 126, att Riksdagen ville för sin del besluta, att mom. 3 i 9 § samt 10 § i gällande förordning angående försäljning af vin och öl måtte utgå, likasom i förordningen förekommande hänvisning till nämnda lagrum.

I den tredje af ifrågavarande motioner, n:o 159, hade herr Tengdahl hemställt, att Riksdagen för sin del ville besluta följande ändringar i kungl. förordningen angående försäljning af vin och öl af den 9 juni 1905, nämligen:

7 § mom. 1. Tillstånd — — — — meddelas för ett eller flere, dock högst tre försäljningsår, räknade fr. o. m. 1 oktober t. o. m. 30 september följande år.

Mom. 2. Vill någon erhålla sådan utskänkningsrätt — — — — göre före utgången af maj månad näst före det försäljningsår, hvarunder utskänkningen skall börja, — — — — skriftligen ansökan.

8 §. — — — — Sådant tillstånd meddelas — — — efter det i Stockholm stadsfullmäktige, i annan stad än Stockholm magistrat — — — — blifvit hörda.

9 §. (Tillägg). Om begäran om dylik rättighet för mindre tid än fullt år återkommer år efter år för samma lokal, behandlas den enligt § 7 som gällde den helt år.

20 §. (Nytt). Innan ansökning om rätt att enligt denna förordning utskänka vin eller öl utlämnas till yttrande af magistrat, stadsfullmäktige, kommunalstämma eller kommunalnämnd, skall den för rörelsens bedrifvande ifrågasatta lokal undergå besiktning genom hälsovårdsnämnd eller, där sådan ej finnes, genom tre af behörig kommunalmyndighet utsedda personer, af hvilka två skola vara antingen bägge byggnadskunniga eller den ena

byggnadskunnig och den andra läkare, därest sådan finnes att å platsen tillgå. Besiktningsmännens utlåtande skall afse, huruvida lokalen står i öfverensstämmelse med fordringarna i § 19 eller hvad som må kunna göras för att bringa den i sådan öfverensstämmelse. Utlåtandet medföljer till de myndigheter, som enligt denna förordning skola vidare höras. Var lokalen vid besiktningen icke i författningsenligt skick, skall, därest tillstånd till utskänkning befinnes kunna gifvas, underrättelse om bägge dessa förhållanden meddelas sökanden. Tillstånd utfärdas först efter det besiktningsmännen på grund af ny besiktning meddelat, att lokalens beskaffenhet icke lägger några hinder i vägen. Hvad här är sagdt, gälle ock då försäljningsställe ombytes.

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

Kostnaden för besiktning (= nuvarande) — — — — — —

(Nytt). Besiktningsmännen äro skyldiga att träffas å bestämda tider och mot afgift, som af behörig kommunal myndighet bestämmes, tillhandagå sökande med råd och upplysningar, äfvensom företaga förberedande besiktningar.

21 §. Ifrågasättes ombyte af försäljningsställe, skall ansökan därom ske hos den myndighet, som meddelat tillstånd till försäljningen, och skall ansökan om flyttning med afseende på lokala myndigheters hörande behandlas på samma sätt som i § 7 stadgas angående behandlingen af ansökningar för helt försäljningsår.

Utskottet hemställde,

1:o) att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, n:o 125, af herr Beckman m. fl., i den del denna motion afsåge 16 § 1 mom. i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905, för sin del ville besluta, att nämnda moment, liksom i förordningen förekommande hänvisning till berörda lagrum, skulle ur förordningen utgå, samt att sifferbeteckningarna på de kvarstående momenten i paragrafen i följd häraf skulle ändras;

2:o) att hvad i motionen n:o 125 föreslagits rörande 16 § 4 mom. i brännvinsförsäljningsförordningen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

3:o) att ej heller hvad i motionen n:o 126, af herr Beckman m. fl., vidkommande 9 § 3 mom. och 10 § i förordningen angående försäljning af vin och öl den 9 juni 1905 föreslagits måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

4:o) att herr Tengdahls motion, n:o 159, icke måtte föranleda till någon Riksdagens vidare åtgärd.

Reservationer hade emellertid afgifvits

vid *punkten 1:o)* af herrar friherre *Trolle, Wester,* friherre *C. J. Beck-Friis, G. Andersson, Ridderbjelke* och *C. Nyström;*

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

vid *punkterna 2:o) och 3:o)* af herrar *Schotte, Berg* i Göteborg, *Gustafsson* i Sjögesta, grefve *Hamilton, Pettersson* i Södertälje och *Jansson* i Edsbäcken, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

2:o) att Riksdagen, i anledning af herr Beckmans m. fl. motion n:o 125, i hvad den afsåge 16 § 4 mom. i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905, måtte för sin del besluta, att nämnda moment skulle erhålla följande förändrade lydelse: »Där i annat fall än förut i denna § är sagdt värdshusrörelse för någon del af året tillfälligtvis kan vara af omständigheterna påkallad, dock ej vid läger eller där trupp eljest är för flera dagar sammandragen, må rättighet till brännvinsutskänkning på därom af vederbörande gjord ansökning meddelas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, dock icke för längre tid af året än fjorton dagar åt samme person»; och

3:o) att Riksdagen, i anledning af herr Beckmans m. fl. motioner n:o 126, måtte för sin del besluta, dels att § 9 mom. 3 i förordningen angående försäljning af vin och öl den 9 juni 1905 skulle erhålla följande förändrade lydelse: »Där i annat fall än förut i denna § är sagdt utskänkningsrörelse kan komma i fråga att under endast någon del af året utöfvas, må rättighet till utskänkning af vin och öl, på därom af vederbörande gjord ansökning, meddelas af Konungens befallningshafvande, dock icke för längre tid af året än fjorton dagar åt samme person»; dels ock att 10 § i nyssnämnda förordning, liksom i förordningen förekommande hänvisningar till detta lagrum, skulle utgå ur förordningen samt de följande paragraferna erhålla de förändrade nummer, som häraf påkallas; samt

vid *punkten 4:o)*:

dels af herrar *Schotte, Gustafsson* i Sjögesta, grefve *Hamilton, Pettersson* i Södertälje och *Jansson* i Edsbäcken, hvilka föreslagit, att Riksdagen, i anledning af herr Tengdahls motion n:o 159, måtte för sin del besluta, att 21 § i förordningen angående försäljning af vin och öl den 9 juni 1905 skulle erhålla följande förändrade lydelse: »Ombyte af försäljningsställe må ej ske med mindre den myndighet, som meddelat tillstånd till försäljningen, därtill gifver sitt bifall; skolande dessförinnan tillfälle att sig i ämnet yttra lämnas samma myndigheter, som blifvit hörda öfver ansökningen till ifrågavarande försäljningsrättighet.

Har ansökning om ombyte af försäljningsstället blifvit afstyrkt, i Stockholm af stadsfullmäktige och å annan ort af båda de kommunala myndigheter, som i ärendet hörts, må densamma ej bifallas.

Om beslut enligt denna § meddele Kungl. Maj:ts befallningshafvande underrättelse i enlighet med hvad i 17 § 3 mom. är

stadgadt;» samt att herr Tengdahls motion i öfrigt icke måtte föranleda till någon Riksdagens vidare åtgärd;

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

dels ock af herr *Berg* i Göteborg.

Punkten 1:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *punkten 2:o)* begärdes ordet af

Herr Schotte, som anförde: Herr talman, mina herrar! Som herrarne finna af det sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande i förevarande del, har reservation rörande, bland annat, den nu förevarande punkten afgifvits af samtliga de ledamöter från Andra Kammaren, som deltagit i utskottets behandling af ärendet. Det har sålunda allenast varit på grund af lotten, som utskottets förslag blifvit afstyrkande.

Enligt reservanternas mening böra de tillfälliga utskänkningsrättigheter, hvarom här är fråga, och på hvilkas beviljande de kommunala myndigheterna ej tillerkänts något som helst inflytande, beviljas allenast mycket sparsamt och endast i de undantagsfall, då en tidigare ej förutsedd utskänkningsrätt för någon kortare tid kan vara påkallad. Vid möten, utställningar och dylikt kan en sådan utskänkningsrörelse vara lämplig, men därest en utskänkningsrätt pågår en större, bestämd del af året och regelbundet brukar återkomma år efter år, bör rättighet till dylik rörelse, enligt reservanternas mening, intagas bland de fasta rättigheterna. Vederbörande kommunala myndigheter få då tillfälle att i afseende å dem göra sitt tillbörliga inflytande gällande. I följd häraf ha reservanterna med afseende å ifrågavarande punkt yrkat förändring af 16 § brännvinsförsäljningsförordningen, i syfte att där omförmäld utskänkningsrätt skall meddelas af Konungens befallningshafvande, dock ej för längre tid af året än 14 dagar åt samma person, och förmena reservanterna, att därmed alla rimliga anspråk på inskränkning i dylika tillfälliga utskänkningsrättigheter äro fyllda. På grund häraf anhåller jag, herr talman, att i förevarande punkt få yrka bifall till reservationen.

Vidare yttrade:

Herr Beckman: Naturligtvis skulle motionärerna hellre hafva önskat, att reservanterna helt och hållet ställt sig på motionärernas ståndpunkt. Men då i alla fall genom reservationen såväl vid denna som vid följande punkt så mycket vinnes för nykterhetens sak och för kommunernas frigörande

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

från Konungens befallningshafvandes förmynderskap, anse vi det lyckligt, om kammaren bifaller reservationen, till hvilken också jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Häruti instämde herrar *Söderbergh* i Karlshamn, *Johansson* i Jönköping, *Nilsson* i Skärhus, *Leander, Bogren, Thavenius, Carlsson* i Malmberget, *Larsson* i Klagstorp, *Meurling* och *Igel.*

Härmed var öfverläggningen afslutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet biföll kammaren med afslag å utskottets hemställan den vid denna punkt af herr Schotte m. fl. afgifna reservationen.

Efter föredragning af *punkten 3:o)* lämnades ordet till

Herr Schotte, som yttrade: Herr talman! Med utskottets hemställan i nu förevarande punkt har det varit samma förhållande som med dess hemställan i förra punkten, nämligen att den bestämts af ledamöterna från Första Kammaren, medan däremot ledamöterna från Andra Kammaren reserverat sig, i syfte att i vin- och ölförsäljningsförordningen få införd samma ändring, som nyss är af kammaren bifallen beträffande brännvinsförsäljningsförordningen. Under åberopande af de skäl, som jag anfört vid den föregående punkten, anhåller jag därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen jämväl i nu förevarande del.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner, biföll kammaren med afslag å utskottets hemställan den af herr Schotte m. fl. afgifna reservationen.

Sedan *punkten 4:o)* föredragits, yttrade

Herr Tengdahl: Som herrarna finna, vidrör min motion åtskilliga punkter i den nuvarande förordningen angående försäljning af vin och öl. Ett par af dessa punkter ha redan blifvit besvarade ungefär så, som jag önskade, och dem skall jag således icke uppehålla mig vid, men jag skall i stället be att något få beröra de punkter, som icke blifvit besvarade genom kammarens nyss fattade beslut.

En af mina anmärkningar gäller bestämmandet af rättighetsåret. Jag har föreslagit, att detta skulle sättas från oktober till oktober, men det förslaget har icke funnit nåd inför utskottet. Jag skall gent emot utskottet be att få konstatera, att före 1905 rättighetsåret var bestämdt, såsom jag nu begärt, från oktober till oktober, att vidare den kommitté, hvars arbete ligger till grund för den ifrågavarande förordningen, icke förutsatte, att i

detta förhållande skulle göras någon ändring, samt att bland andra öfverståthållareämbetet i Stockholm ej heller begärde någon ändring. Sedan emellertid denna tid i 1905 års förordning blifvit satt lika med det borgerliga året, ha stadsfullmäktige i Stockholm på mitt förslag hos Kungl. Maj:t begärt återgång till förutvarande förhållanden, och öfverståthållareämbetet har hos Kungl. Maj:t förordat en sådan återgång.

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

Hvarför är den nuvarande praxisen opraktisk? Jo, ur flera olika synpunkter. Om en rörelse skall nyöppnas, måste den, som skall drifva densamma, hyra lokal tre månader i förväg — jag går ut ifrån att han hyr pr oktober—oktober. Detta förorsakar honom naturligtvis en stor utgift, men det värsta är, att många husvärdar icke vilja skrifva villkorliga kontrakt, och en sökande kan icke binda sig vid en lokal utan att veta, om han kommer att få använda den. Likadant är förhållandet, om en tillståndshafvare vill företaga flyttning af sin rörelse i sammanhang med den årliga pröfningen. Hans ansökan därom skall vara inne före den 31 augusti, och således skall han före den tiden på det gamla året vara på det klara med hyrandet af lokal från den 1 oktober, hvilken lokal han icke ens i gynnsammaste fall får använda före nästkommande 1 januari och i värsta fall icke använda alls. Då står han här vackert med sitt kontrakt.

Häremot kan man säga, att i ett dylikt fall personen i fråga kan söka få själfva hyresfrågan i princip afgjord tidigare genom att endast begära flyttning, hvarvid man kan resonera som så, att om en person fått flytta till ett ställe den 1 oktober, det finnes mycket liten sannolikhet för att de kommunala myndigheterna skola köra bort honom följande 1 januari. Detta är visserligen mycket möjligt, men därom vet man rakt ingenting. Om emellertid så skulle vara, finnes det dubbla skäl att fråga, hvartill en pröfning skall tjäna för två olika tidpunkter med endast tre månaders mellanrum.

Mot mitt förslag invänder man, att brännvinsförsäljningsförordningen har samma bestämmelser om försäljningsåret som denna nu ifrågavarande förordning. Detta synes mig icke alls vara något skäl, ty om man har en dumhet i en lag, skall man väl icke därför ha samma dumhet kvar i en annan.

Vidare säger man — och det är det mest klassiska motskälet — att en sådan anordning som jag förordat är betänklig ur skattesynpunkt, emedan det är svårt att beskatta en rörelse, som icke omfattar jämna år. Detta förefaller mig mycket lätt öfverkomligt. Icke vill man tvinga andra affärsidkare att hyra lokaler utan möjlighet att använda dem blott för att underlätta skatteläggningsarbetet. Beskattningsmyndigheten kan icke rimligtvis beskatta en rörelse, som icke existerar, det vill säga en tom butik. Emellertid skall jag icke i denna punkt tillåta mig

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

något yrkande, då saken på Stockholms stadsfullmäktiges initiativ är föremål för utredning hos Kungl. Maj:t.

Jag öfvergår så till frågan om järnvägsstyrelsens besynnerliga sätt att gå till väga vid genomdrifvande af rättigheter för centralstationen. Det är detta, som legat till grund för min begäran om ändring i § 8. Beträffande denna paragraf medger utskottet, om också förtäckt, att det föreligger en lapsus. Förhållandet är nämligen det, att § 7, som handlar om rättigheter i allmänhet, i viss mån skiljer på pröfningsförfarandet i Stockholm och i andra städer, beroende på magistratens olika ställning, men § 8, som handlar om järnvägsrättigheter, talar endast om hur man skall förfara i andra städer än Stockholm. Luckan är så tydlig, att man rent af kunde gissa på fel i korrekturläsningen eller dylikt. Oklarheten i denna paragraf har gjort, att järnvägsstyrelsen själf varit osäker om hur den skulle förfara. Första året gick järnvägsstyrelsen in till stadsfullmäktige i Stockholm och fick med nätt nöd sin rättighet. Men sedan har styrelsen lagt sig in med öfverståthållareämbetet och fått rättighet utan de kommunala myndigheternas hörande. Detta vore icke så farligt, om styrelsen hade utmärkta lokaler, men i verkligheten är järnvägsstyrelsen den sämsta kaféidkaren här i Stockholm. Särskildt dåliga äro kökslokalerna. Redan från början nedgräfdes de i jorden och ägde blott små fönster mot Vasagatan, men sedan glasverandan byggts utanför, äro de fullständigt mörka. Gasen måste brinna hela dagen, och då man är där nere, ser man endast en smal strimma ljus genom ett tätt galler, liknande ett fängelsegaller och beläget under verandans golf, på dess framsida. Och för öfrigt ser man bara fötterna på de promenerande på Vasagatan. Ett utrymme, där köksföreståndersk an uppgifves ha sitt privata rum, har aldrig någonsin haft dagsljus. Jag finner det orimligt, att en statens inrättning skall få stoppa sina tjänare ned i jorden, såsom järnvägsstyrelsen här gör, då vi slå ned på liknande förhållanden hos enskilda. Under de få års förlopp, jag såsom stadsfullmäktig i Stockholm varit medlem af kafékommittén, har jag varit med om att draga in 125 à 150 kaféer på grund af dåliga lokaler, hvilka dock delvis varit mycket bättre än centralstationens kafélokaler, och om järnvägsstyrelsen behagat komma igen, skulle jag med ett visst nöje sökt få dess kafé stängdt, till dess det behagade styrelsen att göra om förhållandena.

Nu säger utskottet, att min anmärkning gäller blott ett fall. Det är sant, men detta fall är i och för sig tillräckligt upprörande. För öfrigt kan det snart bli flera. Tidigare åtminstone har det funnits servering äfven vid Södra stationen och Östra stationen, och dessa kunna komma upp igen, eventuellt efter ombyggnad. Nya stationer planeras dessutom, och paragrafen gäller äfven enskilda järnvägsstationer.

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

Med afseende på tillfälliga rättigheter har denna kammare nyligen fattat beslut ungefär i den riktning, som jag föreslagit, hvarför jag skall gå förbi frågan om dem.

Hvad beträffar själfva besiktningsförfarandet, har jag föreslagit en total omredigering af § 20. Det är klart, att i en storstad som Stockholm hvarje den minsta opraktiska detalj, i ett så omständligt förfarande som detta är, skall springa i ögonen i särskildt hög grad. Jag har anmärkt på själfva formen för rättighetsansökningarnas behandling. Denna är följande: Ansökningarna gå genom Konungens befallningshafvande till kommunalmyndigheterna och därifrån tillbaka till Konungens befallningshafvande, som meddelar tillstånd, hvilket dock icke är definitivt giltigt, förrän särskilda besiktningsmän godkänt lokalen. Det står på dessa tillstånd, att herr eller fru eller fröken X. har fått rättighet att bedrifva servering i den eller den lokalen. Och sökanden blir naturligtvis rysligt glad, då han får se det. Men ett par rader nedanför står det, att tillståndet icke gäller, förrän ett par tre herrar varit och besiktigat lokalen och sagt, att den är bra. Det kan mycket väl hända, att de säga, att den icke är bra, och då står människan där med sitt papper, på hvilket det står, att han eller hon både har tillstånd och icke har det. Ett mycket, mycket besynnerligt sätt att sköta saken.

Enligt förordningen synas kommunalmyndigheterna väsentligen skola yttra sig om läget och antalet rättigheter, men de synas vara oförhindrade att anlägga äfven andra synpunkter. Jag menar nu, att det är icke riktigt att besvära kommunalmyndigheterna att yttra sig *först* om lokaler eller rättigheter, hvilkas öde i alla fall är afgjordt därigenom, att besiktningsmännen icke komma att godkänna lokalerna. Därför vill jag, att lokalbesiktningen skall föregå handlingarnas afsändande till kommunalmyndigheten. De kommunalmän, som skola yttra sig, torde i de flesta fall själfva också gå och titta på lokalerna och läget, men det torde vara minst sagdt onödigt att besvära personer, som ha mycket att göra, att syssla med rent onödigt spring.

Nu säger utskottet, att de anmärkta missförhållandena äro specifikt stockholmska och att rättelse kan ske utan författningsändring. Det första är icke något skäl, ty om ett missförhållande existerar i Stockholm, vet jag icke, hvarför det icke skall afhjälpas där lika väl som i hvilken landsända som helst. Och för öfrigt är det icke sant, att så är. Alla landets kommunalmän, som få sådana pröfningsfrågor att afgöra, måste mer eller mindre ha obehag af den nuvarande bakvända ordningen. Att den saken kan rättas utan författningsändring, betviflar jag. Förordningen säger: »Utskänkning, hvartill tillstånd erhåll*its*, må ej börja förrän besiktning hållits.» Här är alltså tydligt, att tillståndet skall gå före och besiktningen komma efter.

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

Vidare har jag velat förbättra besiktningsmannainstitutionen genom att uppställa fordran på sakkunskap. I det syftet har jag velat dels flytta valet af besiktningsmän till kommunalmyndigheterna och dels också få föreskrifvet, att det skall vara byggnadskunniga och om möjligt äfven läkare bland besiktningsmännen. Utskottet tror, att en stadsfiskal »lätt förvärfvar», som det heter, »den nödiga sakkunskapen». Men om han gör åtskilliga misstag, som gå ut öfver enskildas ekonomi, innan han hunnit förvärfva sakkunskap, hvem skall betala dem? Jag vill i stället för bara rutin ha fordran på verklig sakkunskap i förväg. »Det lär allenast vara i rena undantagsfall — säger utskottet — som en besiktningsman på förfrågan vägrar att i förväg lämna upplysningar och anvisningar angående en lokals lämplighet, och torde i en sådan vägran rättelse kunna vinnas genom hänvändning till besiktningsmans öfverordnade.» Det är icke alls säkert att detta lyckas. En stadsfiskal i Stockholm, hr Stendahl, har förklarat, att med afseende på sådana lagligen påbjudna besiktningar, som han gör i egenskap af stadsfiskal, han icke lyder under öfverståthållareämbetet. Hvilken myndighet han lyder under, vet jag icke — möjligen justitiekanslersämbetet. Emellertid borde man kunna medge, att det vore för alla parter behagligare, om besiktningsmännen vore ålagda att ha mottagning för allmänheten, än om de skola tvingas därtill genom klagan hos öfverordnade. Man säger kanske, att det icke råder behof af att träffa besiktningsmännen. Som medlem af Stockholms stadsfullmäktiges kafékommitté kan jag vitsorda, att det ofta förekommer frågor, hvar besiktningsmännen kunna träffas, men vi måste regelbundet svara: »Ingenstans, de ha ingen mottagning.» För öfrigt är det vi, oaflönade kommunalmän, som få föreslå alla möjliga förbättringar, hvarefter besiktningsmännen komma, då allt är färdigt, och nicka god mening.

Mitt förslag till besiktningsfrågans ordnande innebär en nyhet äfven så tillsvida, att jag förutser det fallet, att lokalen kan förete vissa bristfälligheter, men att Konungens befallningshafvande finner, att tillstånd eljest bör kunna gifvas, hvarvid jag föreslår, att sökanden skall kunna underrättas om dessa förhållanden och eventuellt hastigt nog kunna förbättra lokalen.

Kommer jag så till frågan om ombyte af lokal, har jag med afseende på den paragrafen velat få fram, hvad som för öfrigt kunde synas solklart, att proceduren skall vara densamma som vid den stora årliga pröfningen. Jag har anfört exempel på att öfverståthållareämbetet i Stockholm underlåtit att hänskjuta flyttningar till stadsfullmäktiges bedömande. I stället för att säga, att detta naturligtvis måste vara orätt gjordt af öfverståthållareämbetet, skrifver utskottet, dels att de kommunala myndigheternas yttranden måste vara normgifvande för Konungens befallningshafvande, dels att det endast i rena undantagsfall rimligen

kan ifrågakomma, att Konungens befallningshafvande icke fäster sig vid kommunalmyndighetens mening. Detta låter ju mycket bra, men jag har just anmärkt på att det icke praktiseras så, utan jag har anfört exempel på både att flyttning förvägrats, utan att kommunalmyndigheten hörts, och att flyttning bifallits mot kommunalmyndighetens afstyrkande. I det förra fallet vill jag ytterligare belysa det exempel, som jag antydt i min motion, då en person ville flytta till en utmärkt, nyreparerad lokal, men vägrades detta af öfverståthållareämbetet endast på grund däraf, att en notarie i öfverståthållareämbetet hade läst fel på en siffra å en adress. Flyttning begärdes till n:o 6 en viss gata, men notarien läste n:o 3, och eftersom n:o 3 var ett illa beryktadt hus, vägrades flyttningen. Man får icke undra på att jag blef häpen öfver detta, då jag i förväg hade uppmanat till flyttningsansökans ingifvande, något som jag så mycket hellre kunde göra, som lokalen i fråga blifvit förbättrad just på mitt initiativ.

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

Jag kan nämna ett belysande fall, där flyttning medgifvits af öfverståthållareämbetet mot stadsfullmäktiges afstyrkande. Det var på ett ställe på Kungsholmen, där en f. d. automatdirektör hade gjort upp med en nykterhetskaféinnehafvarinna om flyttande till nykterhetskaféet af hans ölrättighet på de villkor, att innehafvarinnan af nykterhetskaféet skulle, icke blott den närmaste tiden, utan äfven sedan rättigheten eventuellt öfverlåtits på henne, betala honom, så länge han lefde, 1,000 kronor om året för det hon fått rättigheten flyttad till sig. Detta hade stadsfullmäktiges kafékommitté fått reda på, och på dess hemställan afslogo stadsfullmäktige flyttningen, men öfverståthållareämbetet biföll den. Visserligen kom tillståndet att gälla endast 3 månader, ty vid årspröfningen afslogo stadsfullmäktige rättigheten ånyo, och därvid har det sedermera blifvit.

Jag har tagit denna sak något utförligt, men jag tror mig i denna fråga, då jag under loppet af några år behandlat kanske snarare öfver än under ett 1500-tal ansökningar enligt här ifrågavarande förordning, kunna uppträda såsom i någon mån sakkunnig.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till min motion, utom hvad rör § 9, om hvilken beslut redan blifvit fattadt, och § 7, hvars reformerande för närvarande är beroende af Kungl. Maj:ts pröfning.

Vidare anförde

Herr Schotte: Herr talman! Då motionären icke yrkat bifall till sin motion i hvad den afser det s. k. försäljningsåret, har jag ingen anledning att närmare ingå på den frågan.

Med afseende på förslaget om ändring af § 8, har motionären åberopat en hel del förhållanden rörande kaféet här i

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

Centralstationen i Stockholm. De ledamöter från utskottet, som besökt förevarande kafélokal, ha funnit missförhållandena därstädes afsevärda och ansett lokalen ganska underhaltig. Utskottet har emellertid icke funnit detta speciella fall vara sådant, att det borde föranleda någon allmän lagändring, utan har utskottet trott, att efter de påpekningar, som skett, förhållandena därstädes kunna ordnas därigenom, att järnvägsstyrelsen vidtager mera tillfredsställande anordningar med afseende å lokalen. Det finnes heller icke några andra kaférättigheter i Stockholm i sammanhang med järnvägsstationerna, och det torde dröja ganska länge, innan sådana komma till stånd.

Med afseende på den omläggning af besiktningsförfarandet, som motionären föreslagit, må det vara sant, att förhållandena i Stockholm möjligen kunna, om stadsfiskalen och besiktningsmännen icke äro tillräckligt tillmötesgående, vålla en del olägenheter. Men att döma af upplysningar, som utskottet fått från andra större och medelstora städer, har det gått mycket bra med besiktningen, sådan den hittills varit. Lokalbesiktningen äger i allmänhet i dessa städer rum, innan tillstånd meddelas, och jag tror icke, att författningen lägger något hinder i vägen därför. Jag förmodar också, att icke alla Konungens befallningshafvande stadga det af motionären omförmälda förbehåll för tillståndet eller förklara detta skola vara villkorligt och beroende af om besiktningen godkännes eller icke. I de flesta fall lärer man i medelstora städer ha besiktningsinstrumentet inne redan vid ansökningens pröfning.

Vidare har motionären åberopat, att besiktningsmännen i allmänhet icke ha tillräcklig sakkunskap. Utskottet har däremot föreställt sig, att besiktningen icke är af mera vidlyftig eller omfattande beskaffenhet, än att vederbörande polismyndigheter med någorlunda tillräcklig sakkunskap skulle fullgöra den. Jag tror därför icke, att tillräcklig anledning finnes att så kort tid efter författningens trädande i kraft vidtaga en ändring i motionens syfte. I hvarje fall är det, såsom framgår af motionärens anförande i dag, förhållandena i Stockholm, som hufvudsakligen afses. De olägenheter som där tilläfventyrs finnas i af motionären åberopade afseende borde enligt utskottets mening kunna ordnas genom tillmötesgående från vederbörande besiktningsmäns sida.

Hvad motionären anfört om flyttning af utskänkningsrättighet är riktigt, och herrarne torde finna, att hela Andra Kammarhalfvan i utskottet reserverat sig i denna punkt och upptagit motionärens förslag, att jämväl vid flyttning af utskänkningsrättighet samma förfarande skall iakttagas som vid det ursprungliga förläggandet af ett försäljningsställe. Jag tror, att kammaren i det fallet bör biträda hvad reservanterna föreslå, hvarför jag också anhåller att få yrka bifall till reservationen i dess helhet, sådan den är formulerad i mom. 4.

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

Herr Berg i Göteborg: Herr talman! I det stora hela kan jag instämma med den föregående ärade talaren. Mitt namn återfinnes emellertid icke i den vid punkt 4:o fogade reservationen angående ansökning om ombyte af försäljningsställe. Ehuru jag delar reservanternas uppfattning i flyttningsfrågan, har jag ej förenat mig med dem, utan reserverat mig blankt, och detta på den grund, att jag anser, det utskottet bort taga något mera hänsyn till motionärens åsikter i en och annan punkt, än det gjort. Jag medger dock, att, då motionen hufvudsakligen rör speciella stockholmsförhållanden, den ej kan vara af så stort allmänt intresse. Det är väl ingen stad här i landet, som i fråga om de i motionen berörda förhållandena borde kunna jämföras med Stockholm i samma grad som den stad, jag representerar, nämligen Göteborg. Vi ha där två s. k. ölkommittéer, en mindre, som består af tre personer och hvilken hela året behandlar frågor om flyttning af ölrättigheter och ansökningar om brännvinsförsäljningsrättigheter för klubbar, och en större, som yttrar sig öfver på hösten ingifna ansökningar om ölutskänkning för näst påföljande år. Jag är medlem af en utaf dessa kommittéer, och ehuru denna kommittés verksamhet i ett och annat icke varit alldeles sådan, som jag skulle ha önskat, ha vi icke på långt när haft sådana olägenheter af gällande bestämmelsers tillämpning, som dem herr Tengdahl i sin motion omnämner.

Jag har intet annat yrkande att framställa än om bifall till den af herr Schotte nyss gjorda hemställan, gående ut på att i förordningens § 21 må infogas ett nytt stycke af följande lydelse: »Har ansökning om ombyte af försäljningsställe blifvit afstyrkt, i Stockholm af stadsfullmäktige och å annan ort af båda de kommunala myndigheter, som i ärendet hörts, må densamma ej bifallas».

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag skall blott be att med några ord få komplettera mitt uttalande om hur galet öfverståthållareämbetet i Stockholm läser lagen. Det heter däri om flyttning:

»Ombyte af försäljningsställe må ej ske med mindre den myndighet, som meddelat tillstånd till försäljningen, därtill gifver sitt bifall; skolande dessförinnan tillfälle att sig i ärendet yttra lämnas samma myndigheter, som blifvit hörda öfver ansökningen till ifrågavarande försäljningsrättighet.»

Detta tyckes vara ganska tydligt, men det tolkas af öfverståthållareämbetet så, att det skickar handlingarna till de kommunala myndigheterna, därest ämbetet i förväg är beslutet att godkänna flyttningen. Är ämbetet i förväg beslutet att icke godkänna flyttningen, skickas ej handlingarna till stadsfullmäktige. Men då kan det inträffa, hvad jag påpekat, att stadsfullmäktige

Ang. ändring i gällande förordningar angående försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

och deras kommitté sitta inne med upplysningar, som skulle kunnat inverka på öfverståthållarämbetet, men man blir icke i tillfälle att lämna dessa upplysningar.

Med afseende på den reservation, som är afgifven i denna punkt, skall jag taga tillbaka mitt förslag äfven med afseende på § 21 och endast hålla på mitt förslag angående §§ 8 och 20.

Hvad beträffar, att besiktningen skulle vara så enkel, bestrider jag det i högsta grad, ty det har visat sig, här i Stockholm åtminstone, att äfven de personer, som äro byggnadsintresserade, kunna ha svårt att komma till rätta med en del frågor, och det beror till stor del därpå, att här i Stockholm med mer eller mindre rätt byggts en hel massa besynnerliga undervåningar, som kallas källarvåningar på ritningen, men som icke äro det, och i dylika samt äfven andra olämpliga lokaler söker folk få in kaféer, och man stöter då på en del invecklade frågor med afseende på belysning, uppvärmning och ventilation, som icke hvem som helst kommer till rätta med, äfven om han är en durkdrifven stadsfiskal eller en duglig tjänsteman hos öfverståthållareämbetet.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i hvad den afsåg ifrågasatt ändring af 21 § i förordningen angående försäljning af vin och öl den 9 juni 1905, dels ock på bifall till det förslag till ändrad lydelse af samma paragraf, som innefattades i den af herr Schotte m. fl. vid punkten afgifna reservationen; och biföll därvid kammaren reservanternas nämnda förslag.

Härefter gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan beträffande öfriga delar af herr Tengdahls motion och vidare på bifall till denna motion försåvidt den rörde ändrad lydelse af 8 och 20 §§ i nyssberörda förordning; och förklarades därvid den förstnämnda propositionen vara med öfervägande ja godkänd.

§ 9.

Föredrogs sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande, n:o 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till lagbestämmelser i syfte att för vissa personer försvåra åtkomsten af starka drycker m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Anmäldes och godkändes *dels* följande förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

n:o 108, angående de i 63 § regeringsformen föreskrifna kreditivsummor,

n:o 109, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fortsättning af statsbanorna Morjärv—Lappträsk, Bastuträsk—Skellefteå—Kallholmsfjärden, Östersund—Ströms vattudal (Ulriksfors) samt Järna—Norrköping m. m.,

n:o 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående borttagande af bron öfver Norrån å järnvägen Vännäs—Umeå—Storsandskär m. m. och

n:o 111, angående beviljadt årligt understöd åt aflidne stationskarlen M. E. Dahls moder, änkan Anna Helena Gustafsson, samt

från bankoutskottet:

n:o 117, angående ändring i instruktionen för Riksdagens revisorer vid riksbankens afdelningskontor i orterna, och

n:o 118, med reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning,

dels ock bankoutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 119, till fullmäktige i riksbanken med öfverlämnande af reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden

n:o 164, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg;

n:o 165, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af löneförhållandena m. m. vid rikets hofrätter jämte i ämnet väckta motioner;

n:o 166, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående indragning af de biskoparna anslagna prebendepastoraten m. m.;

n:o 167, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riks-

dagen angående inköp för statsverkets räkning af fastigheten under n:is 50 och 51 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm;

n:o 168, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående försäljning af en postverket tillhörig fastighet i Jönköping m. m.;

n:o 169, i anledning af väckta motioner om löneförbättring för vaktmästarne hos telegrafstyrelsen; och

n:o 170, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ny aflöningsstat för länsveterinärerna, samt fyra i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

n:o 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. äfvensom i ämnet väckta motioner;

n:o 28, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande viss del af bevillningsutskottets betänkande n:o 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 1, 3, 8 och 52 §§ i förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften; och

n:o 29, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 17, i anledning af väckt motion med förslag till ändring i vissa delar af förordningen om bevillning af fast egendom samt af inkomst;

sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkanden:

n:o 5, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående omedelbart utöfvande å allmän rådstuga eller kommunalstämma af beslutanderätten i frågor rörande rättighet till försäljning af brännvin, vin och öl;

n:o 6, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt lokalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884;

n:o 61, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 9 § i lagen angående köttbesiktning och slakthus den 22 december 1897;

n:o 62, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901, dels ock med föranledande däraf väckta motioner; och

n:o 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om konsularjurisdiktion;

andra särskilda utskottets utlåtande, n:o 4, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 81 angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen;

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 34, i anledning af herr Carl Lindhagens motion, n:o 241, angående utredning rörande till industriens understöd upplåten kronojord m. m.; samt

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 35, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för beredande af största möjliga kredit på penningmarknaden till åstadkommande af jordbruk och bostäder åt mindre bemedlade personer m. m.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

friherre *Lagerfelt*	under	2	dagar	fr. o. m.	den	10	maj,
herr *Sandström*	»	2	»	»	»	10	»
» *Nilsson* i Bonarp	»	4	»	»	»	12	»
» *Ericsson* i Vallsta	»	den 10 maj,					
» *Jonsson* i Hå	»	2	dagar	»	»	10	»
» *Åkerlund*	»	2	»	»	»	10	»
» *Forsberg*	»	2	»	»	»	10	» .

Häruppå åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,15 på natten.

In fidem

Per Cronvall.